

Oekraïense en Russische gemeenschappen in Nederland

Onderzoek naar het diasporalandschap,
verhoudingen tussen gemeenschappen en
het diasporabeleid van Oekraïne en Rusland

Christopher Houtkamp
Niels Drost

Clingendael Rapport

Clingendael

Netherlands Institute of International Relations

Clingendael

Netherlands Institute of International Relations

Oekraïense en Russische gemeenschappen in Nederland

Onderzoek naar het diasporalandschap,
verhoudingen tussen gemeenschappen
en het diasporabeleid van Oekraïne en
Rusland

Christopher Houtkamp
Niels Drost

Clingendael Rapport
Mei 2023

Het onderzoek voor dit rapport is uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW). De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust uitsluitend bij de auteurs.

Mei 2023

© Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'.

Coverfoto © Instituut Clingendael

Ongeautoriseerd gebruik van enig materiaal is een inbreuk op copyright, merkrecht, en / of ander recht. Indien een gebruiker materiaal wil downloaden van de website of van enige andere bron gerelateerd aan het Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen 'Clingendael' of Instituut Clingendael, voor persoonlijk of niet-commercieel gebruik, dan moet de gebruiker alle voorschriften en wetgeving voor copyright, merkrecht of overige gelijklopende kennisgevingen die zijn opgenomen en weergegeven in het oorspronkelijke materiaal in acht nemen.

Materiaal op de website mag worden gereproduceerd of openbaar gemaakt, verspreid of gebruikt voor publieke en niet-commerciële doeleinden, onder de voorwaarde dat Instituut Clingendael duidelijk als bron wordt vermeld. Toestemming voor gebruik van het logo van Instituut Clingendael is vereist. Deze toestemming kan worden verkregen door een mail te sturen aan de afdeling Communicatie van Instituut Clingendael via press@clingendael.org.

De hiernavolgende web link activiteiten zijn door Instituut Clingendael verboden en kunnen leiden tot inbreuk op merkrecht en copyright: links met oneigenlijk en ongeautoriseerd gebruik van het Clingendael logo in enige vorm, framing, inline links, of metatags, en hyperlinks of enige vorm van gebruik of toepassing van een link die de URL verbergt.

Over Instituut Clingendael

Het Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen 'Clingendael' is een toonaangevende denktank en academie op het gebied van internationale betrekkingen. Met onze analyses, trainingen en publieke debat willen we overheden, bedrijfsleven, ngo's en de samenleving in bredere zin inspireren en equiperen, om zo een bijdrage te leveren aan een veilige, duurzame en rechtvaardige wereld.

The Clingendael Institute
P.O. Box 93080
2509 AB The Hague
The Netherlands

Volg ons op sociale media

- @clingendaelorg
- The Clingendael Institute
- The Clingendael Institute
- clingendael_institute
- Clingendael Institute

Email: info@clingendael.org
Website: www.clingendael.org

Over de auteurs

Christopher Houtkamp is Senior Research Fellow bij de Security Unit. Als hoofd van het programma *Connected Security* richt hij zich op veiligheidsgerelateerde onderwerpen met een sterke 'interne' en 'externe' dimensie, zoals diasporapolitiek.

Niels Drost is Junior Research Fellow bij de *EU & Global Affairs Unit*. Hij onderzoekt veiligheidsvraagstukken en politieke ontwikkelingen in Rusland en Oost-Europa.

Inhoud

Executive summary	1
Executive Summary (English)	5
Inleiding	9
Methodologische verantwoording	12
1 Organisatielandschap	15
Inleiding	15
De Oekraïense gemeenschap	16
De Russische gemeenschap	21
Kerkgemeenschappen	27
Organisaties voor beide gemeenschappen	29
Conclusie	30
2 Interviews met leden van de Oekraïense en Russische gemeenschappen	31
Inleiding	31
Grote verschillen in identiteitsbeleving van Oekraïners en Russen in Nederland	33
‘Bestaan’ de Oekraïense en Russische gemeenschappen in Nederland?	34
De taal als potentiële splijtzwam onder Oekraïners in Nederland	37
Moeizame verhouding tussen Oekraïners en Russen in Nederland	38
Protesteren tegen Poetin?	40
Contact met de Russische of Oekraïense ambassade	42
Conclusie	43
3 Diasporabeleid	44
Inleiding	44
Russische Federatie	44
Oekraïne	52
Conclusie	56
Conclusie en aanbevelingen	59
Annex	63
1.1 Figuren respondenten	63
Interviewschema	65

Executive summary

De effecten van de oorlog tussen Rusland en Oekraïne laten zich niet alleen voelen op het internationale toneel, maar ook op nationaal en lokaal niveau in Nederland. Met de komst van de Oekraïense vluchtelingen is de kleine Oekraïense gemeenschap in Nederland nu al meer dan vervijfvoudigd, van ongeveer 20.000 naar 110.000. De verhoudingen tussen Nederlanders met een Oekraïense, Russische en andere achtergrond zijn sinds de invasie van 24 februari 2022 mogelijk ingrijpend veranderd.

Er bestaat echter nog geen goed beeld hoe de Oekraïense en Russische Nederlanders zijn georganiseerd, of en hoe hun verhoudingen precies zijn veranderd sinds februari 2022, en hoe het Russische en Oekraïense diasporabeleid impact heeft op de gemeenschappen in Nederland.

Dit rapport schijnt een licht op dit ontbrekende beeld. Via open bronnenonderzoek naar het diasporalandschap van de Oekraïners en Russen in Nederland, diepte-interviews met mensen in Nederland met een Oekraïense of Russische achtergrond (32 in totaal), en een beleidsdocumenten-analyse om het Oekraïense en Russische diasporabeleid in kaart te brengen.

Het diasporalandschap van de Oekraïense en Russische gemeenschappen in Nederland

De Oekraïense en Russische gemeenschappen in Nederland kennen verschillende organisaties en ontmoetingsplekken. Voor zowel Oekraïners als Russen in Nederland bestaat een divers diasporalandschap met diaspora-organisaties en netwerkorganisaties in de kern. Bij beide gemeenschappen onderhoudt de meest in het oog springende diaspora-organisatie contact met de ambassade van het desbetreffende moederland.

Ook kennen beide groepen een wijdverspreid online landschap van kanalen, pagina's en groepen op Telegram en Facebook. Zij participeren echter op een verschillende manier binnen het diasporalandschap. Terwijl de Oekraïense geïnterviewden in dit onderzoek actief deelnemen aan de organisaties en naar ontmoetingsplekken gaan, geldt dit nauwelijks voor de geïnterviewde Russen.

Interviews met Oekraïners en Russen in Nederland

Uit de interviews wordt duidelijk dat de Oekraïense respondenten over het algemeen een sterke liefde voelen voor Oekraïne, een grote behoefte voelen om met andere Oekraïners maatschappelijke initiatieven te ontplooien, en met een mengeling van strijdbaarheid en pijn de ontwikkelingen op het slagveld volgen. De Russische respondenten hebben een zeer gecompliceerde verhouding met Rusland, willen zich liever, op een aantal uitzonderingen na, niet met elkaar associëren, en volgen de ontwikkelingen op het slagveld vaak óók met veel pijn.

Onder deze laatste groep, en zeker onder de politiek bewuste Russische respondenten, regeert vooral de angst. De harde kant van het Russische diasporabeleid intimideert hen zodanig dat zij zich niet politiek durven uit te spreken, terwijl dat wel steeds meer van hen wordt verlangd. Tegelijkertijd achten de Russen in Nederland protesteren zinloos. Zij vrezen bovendien niet zonder reden dat hun protest hier zeer negatieve gevolgen kan hebben voor henzelf en hun familie en vrienden in Rusland. Dat maakt dat zij in een precaire situatie verkeren, waar zij moeilijk uit zullen geraken.

De verhoudingen tussen de twee groepen verlopen, in de zeldzame gevallen dát er überhaupt sprake is van contact, moeizaam. Oekraïense respondenten en vertegenwoordigers van Oekraïense organisaties spreken ook uit geen behoefte te hebben aan contact met Russen. Zolang de oorlog niet is beëindigd zal deze situatie waarschijnlijk voortduren, en, mede afhankelijk van de afloop van het conflict, ook nog een geruime periode nadat de vrede is gesloten. De enige uitzondering hierop vormen Russen die zich expliciet uitspreken tegen de oorlog en de regering van Poetin, en ook erkennen dat zij als onderdeel van de Russische samenleving mede schuld dragen aan de oorlog. Vaak hebben deze Russen en Oekraïners die elkaar nog wel spreken al jaren een persoonlijke band.

De latente spanningen tussen de Oekraïners en Russen in Nederland betekenen niet dat de Nederlandse overheid volgens de Oekraïense respondenten dient in te grijpen, bijvoorbeeld door te bemiddelen tussen de groepen. Volgens veel van hen zou dit averechts werken. Ze zijn content dat dankzij het gebrek aan contact de spanningen vrijwel nooit manifest worden. Sommige Russische respondenten zouden het juist verwelkomen als zij weer in gesprek kunnen met Oekraïners, maar realiseren zich dat het contact vanwege de oorlog moeizaam zal blijven.

Het Oekraïense en Russische diasporabeleid

De Russische Federatie heeft sinds de val van de Sovjet-Unie de focus afwisselend verlegd van compatriotten (landgenoten) in het ‘ nabije buitenland’ (begin jaren ’90), die in het verre buitenland (tijdens de eerste jaren van het presidentschap van Poetin begin jaren 2000), en vervolgens weer naar hen in het nabije buitenland (medio jaren 2000–heden).

Er is een duidelijk verband tussen de binnenlandse én geopolitieke agenda van Rusland en zijn diasporabeleid. Tijdens de liberale eerste periode van Poetins presidentschap werden de ‘ Russen in het westen’, oftewel de ‘ verre buitenlanders’, gepresenteerd als voorbeeld voor de eigen bevolking in Rusland. Zij waren namelijk de verpersoonlijking van een moderner, liberaler Rusland, dat aansluiting zocht met het Westen.

Medio jaren 2000, met als belangrijk ijkpunt de toespraak van Poetin op de Munich Security Conference in 2007, keerde Rusland zich af van het Westen en manifesteerde zich tegelijkertijd meer in de oude gebieden van de Sovjet-Unie, bijvoorbeeld in Georgië en Oekraïne. Op dat moment worden de ‘ nabije buitenlanders’, de Russische minderheden in landen die grenzen aan de Russische Federatie, geïnstrumentaliseerd voor de geopolitieke ambities van Rusland.

Oekraïne voert in geografisch opzicht een minder zwenkend diasporabeleid dan Rusland: het richt zich voornamelijk op de Oekraïners die in het Westen wonen en werken. Doel van het beleid van Kyiv was, en is, de band tussen de Oekraïners in den vreemde en hun moederland te behouden en te versterken, de rechten van Oekraïense arbeidsmigranten te borgen, het beeld van Oekraïne in het buitenland via de diaspora positief te beïnvloeden en de integratie van het land met het Westen (NAVO/EU) te bevorderen. Dat laatste doel is na 24 februari 2022 logischerwijs steeds relevanter worden, al is er geen concreet bewijs dat de Oekraïense overheid de diaspora hiervoor sindsdien heeft ingezet.

Aanbevelingen

De onderzoekers doen in dit rapport de volgende aanbevelingen:

1. In tegenstelling tot het gebruikelijke Nederlandse beleid voor gemeenschappen in conflict, moeten de Oekraïense en Russische gemeenschappen op de korte termijn juist niet bij elkaar aan tafel gezet worden.
2. De Nederlandse overheid kan wel apart contact zoeken met Oekraïense en Russische organisaties.
3. Investeer in onafhankelijke weekendscholen die geen banden hebben met de ambassades van deze landen, voor kinderen met een Oekraïense of Russische achtergrond.
4. Betrek op de langere termijn organisaties die zowel de Oekraïense als Russische gemeenschappen bedienen in de dialoog op overheidsniveau – zodra de tijd daar rijp voor is.
5. Hou rekening met verschillende scenario's rondom de Russische invasie van Oekraïne. De binnenlandse ontwikkelingen in Oekraïne en Rusland en de veranderende diasporapolitiek van beide landen zullen gevolgen hebben voor Nederland.
6. Peil regelmatig op een representatieve manier hoe de Nederlandse bevolking denkt over het conflict in Oekraïne.
7. Peil daarnaast ook regelmatig op een representatieve manier onder Nederlanders met een Oekraïense achtergrond, de Oekraïense ontheemden en Nederlanders met een Russische achtergrond hoe zij denken over het conflict in Oekraïne en de gevolgen ervan voor hun situatie in Nederland.
8. Het visumbeleid voor Russen is een splijtzwam tussen de Oekraïners en Russen in Nederland, waarbij ieder besluit waarschijnlijk tot een teleurstelling zal leiden bij een van de twee groepen.

Executive Summary (English)

The effects of the war between Russia and Ukraine are not just felt on the international stage, but also on the national and local level in the Netherlands. After the arrival of the Ukrainian refugees, the relatively small Ukrainian community has quintupled, from approximately 20,000 to around 110,000. The relationships between Dutch people and Ukrainian, Russian and other nationalities might have significantly changed after the 24 February invasion. It is, however, insufficiently clear how the Ukrainians and Russians in the Netherlands have organised themselves, how the invasion has impacted the relationships within and between the communities, and how Russian and Ukrainian diaspora policy affects the communities in the Netherlands.

This report will shed light upon this issue, through open-source research on the diaspora landscape of Ukrainians and Russians in the Netherlands, in-depth interviews with people with a Ukrainian or Russian background (32 in total), and a policy document analysis to map out Ukrainian and Russian diaspora policy.

The diaspora landscape of Ukrainian and Russian communities in the Netherlands

The Ukrainian and Russian communities in the Netherlands consist of different organisations and other places where they can meet. The diaspora landscape for both communities is diverse, with at its core several diaspora and network organisations. For both communities, the most prominent diaspora organisation maintains close ties with ‘their’ respective embassy. Both groups can utilise a large online landscape of channels, pages and groups on Telegram and Facebook. Ukrainians and Russians participate to varying degrees within ‘their’ respective diaspora landscapes: the Ukrainian interviewees tend to be active participants, whilst the reverse applies to the Russians.

Interviews with Ukrainians and Russians in the Netherlands

The interviews clarify that, in general, the Ukrainian respondents experience a strong, warm connection with Ukraine, feel a great desire to initiate social

initiatives, and follow the developments on the battlefield with a mix of combativeness and pain. The Russian respondents, on the other hand, struggle with how they feel about Russia, prefer to (with a few exceptions) not associate with each other and also follow the developments on the battlefield with a significant amount of pain. The latter, and especially the politically conscious, are ruled by fear. The hard side of Russia's diaspora politics intimidates them to such a degree that they dare not politically express themselves, whilst that is expected of them by many other groups in Dutch society. Most of them think that protesting is pointless and, above all, dangerous for themselves and their friends and/or family in Russia. The Russians in the Netherlands therefore find themselves in a precarious situation, from which it is difficult to escape.

Contact between the two groups is difficult in those rare instances where there is any contact at all. Ukrainian respondents and representatives of Ukrainian organisations in the Netherlands lack a desire to be in touch with Russians. As long as the war is still ongoing it is likely that this situation will persist. Depending on the outcome of the conflict, it might even continue after a peace treaty has been signed. The only exception to the rule are the Russians who explicitly voice their opposition against the war and the Putin government, and also recognise that they, too, as part of Russian society, share part of the blame for the conflict. Those that share the political beliefs of the latter group, but do not voice them openly, have a more difficult relationship with Ukrainians.

The latent tensions between Ukrainians and Russians in the Netherlands should not be a reason for the Dutch government to intervene as a mediator, according to the Ukrainian respondents. Many expect these efforts not to have the intended result: they are content that a lack of contact means that the latent tensions do not turn into manifest ones. Some Russian respondents would welcome any opportunity to be in touch with Ukrainians, but do realise that this might be difficult because of the war.

Ukrainian and Russian diaspora policy

After the dissolution of the Soviet Union, the Russian Federation shifted its focus from the compatriots (countrymen) in the 'near abroad' (at the start of the 1990s), to the ones in the 'far abroad' (during the first years of the Putin presidency in the early 2000s), and subsequently again to the near abroad (the mid-2000s to the present). There is a clear connection between Russia's domestic and geopolitical

agenda and its diaspora policy. During the first liberal period of Putin's presidency the 'Russians in the West' (in the far abroad) served as a shining example to the domestic population of Russia. They were the personification of a more modern, more liberal Russia that seeks alignment with the West. In the mid-2000s, with Putin's speech at the Munich Security Conference 2007 as an important benchmark, Russia distanced itself from the West and manifested itself at the same time in former Soviet territories, such as Georgia and Ukraine. Since then, the nearby foreigners, the Russian minorities in countries bordering the Russian Federation, have been instrumentalised to achieve the geopolitical ambitions of the Russian Federation.

Ukraine's diaspora policy is geographically more consistent than Russia's: it predominantly targets Ukrainians that work and reside in the West. The goal of Kyiv's policy was, and is, to preserve and strengthen the connection between Ukrainians abroad and the motherland, to protect the rights of Ukrainian labour migrants, to positively influence the perception of Ukraine abroad via its diaspora, and to promote the country's alignment with the West (NATO/EU). The latter goal has logically become more relevant after the invasion on the 24th of February 2022, although there is no concrete evidence that the Ukrainian government has instrumentalised its diaspora to achieve this goal.

Both the Russian and Ukrainian diaspora policy are strongly influenced by geopolitical interests. Russia shifts its focus from the diaspora in the 'far' and 'near' abroad, depending on its relation with the West and its geopolitical ambitions. The Ukrainian ambition to secure support from NATO and the EU, by also making use of its diaspora to promote a positive image in the West, is naturally connected to its geopolitical position. This is especially so after the Euromaidan revolution and the Russian invasions of 2014 and 2022.

Recommendations

The researchers make the following recommendations:

1. Contrary to the usual Dutch policy targeted towards communities in conflict, the Ukrainian and Russian communities should not be brought together by the government in the short term.
2. The Dutch government can seek contact with Ukrainian and Russian organisations separately.

3. Invest in independent weekend schools that have no connection with one of the embassies for Russian or Ukrainian children.
4. In the long term, when the government wishes to attempt to find a solution to ease tensions between the communities, it should involve organisations that work with both the Ukrainians and Russians in the Netherlands.
5. Take into account different scenarios regarding Russia's invasion of Ukraine. The domestic developments in Ukraine and Russia and both countries' changing diaspora politics will have consequences for the Netherlands.
6. Regularly organise representative opinion polls on how the Dutch population views the conflict in Ukraine.
7. Also regularly organise representative opinion polls on how Ukrainian refugees, and Dutch people with a Ukrainian and Russian background, view the conflict in Ukraine and the consequences for them in the Netherlands.
8. The visa policy for Russians is a divisive issue between Ukrainians and Russians in the Netherlands, where any result will probably lead to the disappointment of one party.

Inleiding

Miljoenen ontheemde Oekraïners zijn op de vlucht geslagen na de Russische invasie van Oekraïne, zowel binnen hun land als daarbuiten. Hoewel het overgrote deel van deze vluchtelingen in de directe buurlanden van Oekraïne verblijft, zijn er op dit moment ongeveer 93.000 gevluchte Oekraïners geregistreerd bij Nederlandse gemeenten.¹ Met hun komst is de kleine Oekraïense gemeenschap in Nederland nu al ongeveer vervijfvoudigd.² Hoelang zij hier zullen blijven is nog onduidelijk. Ook ontbreekt er een goed beeld van hoe de Oekraïense gemeenschap in Nederland georganiseerd is en welke spanningen er zijn en kunnen ontstaan – zowel binnen de gemeenschap als met andere groepen in de samenleving. Hetzelfde geldt voor de Russische gemeenschap, waarop de invasie van 24 februari 2022 zeker ook impact zal hebben gehad.

Naast mogelijke spanningen binnen Nederland heeft de oorlog ook mogelijke gevolgen voor het Russische en Oekraïense diasporabeleid. Diasporabeleid wordt voor vrijwel alle landen gestuurd door een combinatie van binnenlandse en buitenlandse belangen.³ Dat maakt dat het engagement van een regering met ‘haar’ diaspora even veranderlijk is als haar binnenlandse en geopolitieke positie.

Het lijkt geen twijfel dat de posities van zowel Oekraïne als Rusland aan sterke verandering onderhevig zijn. De oorlog heeft een significante impact op allebei de samenlevingen.

Het is niet ondenkbaar dat Oekraïne en Rusland gezien de belangen van beide landen het engagement met ‘hun’ diaspora-gemeenschappen zullen opvoeren. Het duiden van de impact van deze (mogelijke) ontwikkeling vereist twee cruciale kenniscomponenten: een uitstekend begrip van de Oekraïense en Russische gemeenschappen in Nederland, en een analyse van de belangen van Kyiv en Moskou die hun diasporabeleid vorm te geven.

---

1 Rijksoverheid, ‘[Cijfers opvang vluchtelingen uit Oekraïne in Nederland](#)’.

2 CBS, ‘[21 duizend inwoners met Oekraïense herkomst](#)’, 17 maart 2022.

3 Zie bijvoorbeeld een analyse van de Turkse diasporapolitiek: Christopher Houtkamp en Kars de Bruijne, ‘[Whose Long arm? Challenges to Understanding Turkish Diaspora Politics](#)’, Instituut Clingendael, 2021.

Dit onderzoek zal de volgende vragen beantwoorden om in bovenstaande kennisbehoefte te voorzien:

- Hoe zien de Oekraïense en Russische gemeenschappen in Nederland eruit en hoe zijn ze georganiseerd?
- Welke polarisatiedynamieken kunnen we onderscheiden binnen deze gemeenschappen, zowel nu als mogelijkserwijs in de nabije toekomst?
- Hoe ziet het Oekraïense en Russische diasporabeleid eruit, en in hoeverre worden de beide diaspora in Nederland hier actief door geraakt?

Dit onderzoek is kwalitatief van aard, op basis van bronnenonderzoek, interviews en reeds aanwezige expertise van experts. Een uitgebreide methodologische verantwoording volgt in een volgende paragraaf. De algemene invalshoek van het onderzoek verdient hier wel vermelding: de studie is uitdrukkelijk op zoek naar het perspectief van mensen met een Oekraïense of Russische achtergrond in Nederland. De drie onderzoeksvragen komen expliciet aan de orde tijdens een groot aantal interviews die in het kader van deze studie zijn gehouden, opdat de diaspora ook aan het woord komt.

De onderzoekers spreken hun dank uit voor de waardevolle bijdrage van Veronika Skorobogatko, Anatasiiia Omelianiuk en Berend de Haas, die als externe onderzoekers aan deze studie hebben bijgedragen. Tevens danken zij de begeleidingscommissie, bestaande uit Hubert Smeets (voorzitter), Mark Elchardus, Nienke Betlem, Ulla de Wreede, Monique de Bos en Jaap Frederiks voor hun kritische blik tijdens het hele onderzoeksproces.

Een van de essentiële vragen van de studie is of er kan worden gesproken van een Oekraïense of een Russische gemeenschap in Nederland. Het perspectief van de respondenten speelt hierbij een cruciale rol: vinden zijzelf dat zij tot een gemeenschap horen, en met welke motivatie? Het begrip 'gemeenschap' moet in dat kader enigszins flexibel worden opgevat. Het gaat hierbij om een sociale groep die een of meerdere kenmerken deelt, zoals nationaliteit, belangen, cultuur of voorouders. Volledige eensgezindheid is nadrukkelijk niet noodzakelijk om een gemeenschap te vormen. Een belangrijk element is of de vermeende leden van de gemeenschap enige lotsverbondenheid en saamhorigheid voelen, of dat die gevoelens afwezig zijn.

Een tweede essentieel concept is 'diasporapolitiek'. Het betreft hier alle betrokkenheid die een land heeft met 'zijn' gemeenschap in den vreemde.

Diasporabeleid kan verschillende vormen aannemen, variërend van het organiseren van cultuuravonden en muziekfestivals, het financieren van gebedshuizen en weekendscholen, het voeren van een actieve mediacampagne om de diaspora te engageren, tot het intimideren of fysiek bedreigen van politieke tegenstanders. Het hangt af van het type activiteit, en het perspectief van de Nederlandse overheid en de verschillende leden van de diasporagemeenschappen of de diasporapolitiek een problematisch karakter heeft. Dit onderzoek zal over het (on)problematische karakter van de diasporapolitiek uit Kyiv of Moskou geen uitspraken doen, maar wél het perspectief van de leden van de diaspora hierop presenteren.

Sommige activiteiten zullen dat vrijwel nooit zijn (bijvoorbeeld het bureaucratisch contact tussen leden van de diaspora en de ambassades), andere altijd wél (intimideren of fysiek bedreigen van politieke tegenstanders), maar voor vele is het op voorhand onduidelijk hoe deze te waarderen (denk aan: financieren van gebedshuizen/weekendscholen, het inzetten van de diaspora als lobby). Het laatste type activiteit zal ook voor veel meningsverschillen zorgen, binnen de diasporagemeenschap zelf, in het overige deel van de Nederlandse samenleving en binnen de Nederlandse overheid.

Het rapport is opgedeeld in drie hoofdstukken. In hoofdstuk 1 zal er een uitgebreid overzicht worden gepresenteerd van de organisaties die actief zijn rondom de Oekraïense en Russische gemeenschappen in Nederland. Het gaat hier om organisaties die een fysieke aanwezigheid hebben, doordat zij bijvoorbeeld een kantoor en een postbus hebben, maar ook online-groepen op bijvoorbeeld Telegram en Facebook. Deze laatste categorie organisaties bieden anno 2023 individuen een laagdrempelige manier voor diasporagemeenschappen om zich te organiseren, en worden ook steeds meer gebruikt. Hoofdstuk 2 is een uitgebreid verslag van de interviews die zijn gevoerd met Oekraïners en Russen in Nederland. Zoals gesteld zijn deze gesprekken essentieel om het perspectief van de diaspora op te halen, rondom kwesties als hun zelfidentificatie, hun verhouding met verschillende groepen in Nederland, en hun waardering van het beleid van Den Haag, Kyiv en/of Moskou. Hoofdstuk 3 zal ingaan op het diasporabeleid van Oekraïne en de Russische Federatie, zoals is geformuleerd in hun officiële beleidsdocumenten. Dit laatste hoofdstuk is een combinatie van een historische en belangen-analyse: hoe heeft het diasporabeleid van beide landen zich ontwikkeld en welke belangen hebben beide staten om het beleid te wijzigen of voort te zetten? Het rapport sluit af met een algemene reflectie en een aantal concrete beleidsaanbevelingen voor de Nederlandse overheid.

Methodologische verantwoording

Het onderzoek stoelt op drie methoden: open bronnen onderzoek (om het diasporalandschap voor de Oekraïners en Russen in Nederland in kaart te brengen), diepte-interviews met mensen in Nederland met een Oekraïense of Russische achtergrond, en beleidsdocumenten analyse om het Oekraïense en Russische diasporabeleid in kaart te brengen. De drie methoden zullen hieronder kort worden toegelicht.

Diasporalandschap

De analyse van het diasporalandschap is volledig gebaseerd op openbaar beschikbare informatie, aangevuld met een select aantal interviews met individuen die in sommige van de belangrijkste organisaties actief zijn. Er is een overzicht gemaakt van de verschillende organisaties en hun onderlinge verhoudingen door middel van de software *Kumu*, waarin op toegankelijke wijze een netwerk 'mapping' kan worden uitgevoerd.⁴

De relaties tussen organisaties worden vastgesteld op basis van wat deze zelf hebben gepubliceerd. Er wordt bijvoorbeeld alleen een connectie gemaakt tussen een Oekraïense organisatie en de Oekraïense ambassade, wanneer een van de twee partijen zelf bekend heeft gemaakt dat zij samenwerken. Dat betekent ook dat dit onderzoek geen inzicht biedt in samenwerkingsverbanden tussen organisaties die niet in het openbaar te vinden zijn. De enige uitzondering op deze regel is wanneer een lid van een van de organisaties in een interview voor dit onderzoek meldt dat men samenwerkt met andere organisaties.

Werkwijze rondom de online kanalen en groepen

Een groot deel van de organisaties voor beide gemeenschappen is online. Te denken valt aan facebookgroepen, of chats op Telegram. Voor het in kaart brengen van deze online kanalen/groepen rondom de Oekraïense en Russische gemeenschappen hebben wij alle zoektermen die relevant zijn voor deze groepen gebruikt. Bijvoorbeeld "Russen in Nederland" of "Oekraïners in Nederland"

---

4 Kumu.io, "[Make sense of your messy world](#)".

en variaties hierop, ook in het Oekraïens en Russisch. Deze hebben we in de zoekfuncties van Facebook, Telegram en Google ingevoerd om relevante online kanalen en groepen te vinden.

Alleen de meta-data van de gevonden groepen hebben we verwerkt in onze analyse. Hoe heet een groep of kanaal? Wat is de publiek zichtbare beschrijving? Wat is de URL hiernaartoe? Hoeveel mensen nemen deel in de groep? Wanneer is deze opgericht? Welke organisatie heeft dit kanaal of groep opgericht? Beheert deze ook andere online kanalen? Deze meta-informatie hebben we verwerkt in een Excel-sheet.

Inhoudelijke gespreksgegevens of posts hebben wij niet opgeslagen en ook niet geanalyseerd. Wanneer dit toch zichtbaar was omdat een groep bijvoorbeeld openbaar was, hebben we deze informatie genegeerd. De onderzoekers zijn ook nooit lid geworden van een van de online groepen die in dit rapport een rol spelen.

Interviews met Oekraïners en Russen in Nederland

Het interview-schema, of de vragenlijst, is met zorg samengesteld na verschillende interne en externe peerreviews. De interviews zijn semigestructureerd, wat inhoudt dat elke geïnterviewde alle vragen uit het interview-schema heeft gekregen, maar dat er tijdens elk gesprek ruimte was om van het schema af te wijken als daar een goede inhoudelijke reden voor was. De geïnterviewden kregen de mogelijkheid het gesprek in vier talen naar keuze te voeren: Nederlands, Engels, Oekraïens of Russisch. De gesprekken zijn altijd gevoerd door twee onderzoekers, waarbij een het interview afneemt, en de ander het gesprek notuleert. Er zijn geen opnames gemaakt van de interviews om de anonimiteit te garanderen. Het doel van de interviews is vooral om algemene trends rondom beide gemeenschappen te identificeren.

Diasporabeleid Oekraïne en Rusland

Het laatste hoofdstuk van het rapport is gebaseerd op een analyse van beleidsdocumenten van de Oekraïense en Russische overheid over hun omgang met de diaspora. De documenten zijn in de originele taal bestudeerd, en beide landen zijn separaat geanalyseerd. De volgende vragen staan centraal bij de analyse:

- Is er sprake van een openlijke diasporapolitiek vanuit Oekraïne/Rusland?
- Wat zijn de belangrijkste 'drivers' achter het beleid?
- Wat is de aard van dat beleid? (Bijvoorbeeld: het onderhouden culturele banden of bestrijden van politieke tegenstanders? En is er iets te zeggen over de geografische reikwijdte?)
- Is er een beleidsverandering opgetreden sinds 2014, dan wel 24 februari 2022? Zijn er andere ontwikkelingen geweest waardoor het beleid op enig moment is gewijzigd?
- Zien we een andere mediastrategie vanuit Oekraïne/Rusland gericht op de diasporagemeenschappen sinds 24 februari 2022?
- Wat is de aard van de retoriek (Bijvoorbeeld: worden de gemeenschappen nog gezien als onderdeel van de staat, of worden delen van de gemeenschappen *geframed* als vijanden die bestreden moeten worden?).

De analyse van het diasporabeleid is, net als die van het organisatielandschap, gebaseerd op openbare primaire of secundaire bronnen. Dat betekent bijvoorbeeld dat de mogelijke inzet van diaspora om spionageactiviteiten te ontplooiën buiten beschouwing van dit onderzoek blijft. De antwoorden op bovenstaande vragen tezamen maken inzichtelijk *of, waarom en hoe* Kyiv en Moskou zich verhouden tot 'hun' diaspora-gemeenschappen. Waar nodig zijn er secundaire bronnen geraadpleegd om de analyse meer diepte te geven.

1 Organisatielandschap

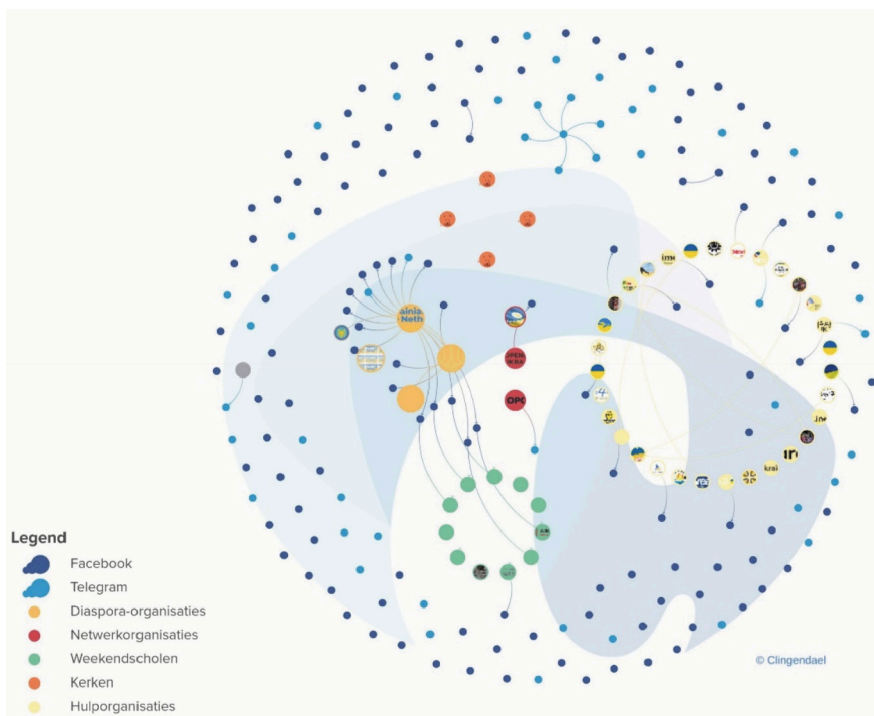
Inleiding

De Oekraïense en Russische gemeenschappen in Nederland bestaan uit verschillende organisaties en ontmoetingsplekken. In dit hoofdstuk volgt een schets van hoe het diasporalandschap er voor beide groepen uit ziet. De organisatie van de Oekraïense en Russische gemeenschappen is in kaart gebracht via een combinatie van bureau-onderzoek, expertinterviews met mensen die de gemeenschappen goed kennen, een select aantal interviews met leden van de diasporagemeenschappen, en een aantal van de organisaties die zelf tot het diasporalandschap behoren. Met name de interviews met Oekraïners en Russen in Nederland zijn van belang om ook zicht te krijgen op de informele netwerken, die enigszins 'onder de radar' opereren.

Het doel van dit hoofdstuk is om een overzicht te geven van de belangrijkste en meest in het oog springende organisaties en ontmoetingsplekken, niet zozeer om een alomvattende catalogus van het diasporalandschap te bieden. De organisaties in dit hoofdstuk zijn gestructureerd naar (1) diaspora-organisaties die zowel van als voor de gemeenschappen zijn, (2) netwerkorganisaties die zich op de gemeenschappen richten en een verbindende rol vervullen, (3) hulporganisaties, (4) weekendscholen, (5) online kanalen op Facebook en Telegram en websites, en (6) kerkgemeenschappen. In de tekst van dit hoofdstuk worden per categorie de belangrijkste organisaties naar voren gehaald, de *Kumu*-figuren en interactieve online versies hiervan in figuur 1, 3 en 4 bieden een uitgebreider overzicht. Voor een verdere toelichting op de methodologie, zie pagina 12.

De Oekraïense gemeenschap

Figuur 1 Een overzicht van het Oekraïense diasporalandschap in Nederland. Klik op de figuur voor een interactief overzicht. De informatie in dit Kumu-overzicht is gebaseerd op wat de verschillende organisaties zelf vermelden op hun websites.

Diaspora- en netwerkorganisaties

Binnen het Oekraïense diasporalandschap zijn verschillende grote organisaties actief die mensen met een Oekraïense achtergrond in Nederland met elkaar verbinden. Ook ondersteunen zij de Oekraïense diaspora in de breedste zin van het woord. De twee grootste diasporaorganisaties in Nederland die de Oekraïense gemeenschap vertegenwoordigen zijn de *Ukrainians in the Netherlands Foundation* en de *Oekraïense Gemeenschap in Nederland*.

De *Ukrainians in the Netherlands Foundation* is een non-profit organisatie die na de Euromaidan protesten in 2014 is opgericht.⁵ *Ukrainians in the Netherlands* coördineert humanitaire hulp aan Oekraïne, ondersteunt ontheemde Oekraïners in Nederland, organiseert evenementen en demonstraties, en steunt en sponsort Oekraïense weekendscholen en kerken waar veel Oekraïners bijeenkomen. Ook werkt *Ukrainians in the Netherlands* samen met de Oekraïense ambassade in Den Haag. Veel van de Oekraïners die wij geïnterviewd hebben in het kader van dit onderzoek kennen de organisatie. Een andere grote diasporaorganisatie is de *Oekraïense Gemeenschap in Nederland*, opgericht in 2007 met als belangrijkste taak “de bescherming van de rechten en belangen van Oekraïense landgenoten”.⁶ Ook de *Oekraïense Gemeenschap in Nederland* coördineert humanitaire hulp aan Oekraïne en organiseert evenementen (vaak samen met de Oekraïense ambassade in Nederland).

Netwerkorganisaties rondom Oekraïne en de Oekraïense gemeenschap in Nederland spelen ook een belangrijke rol: zij verbinden Oekraïners en de rest van Nederland met elkaar. Een daarvan is *OpenDoorUkraine.NL*, een brede netwerkorganisatie die vier jaar terug is opgericht met als belangrijkste doel om “contacten tussen Nederland en Oekraïne te intensiveren en begrip tussen beide landen te bevorderen”. *Open Door Ukraine* fungeert als publiek platform voor bedrijven, humanitaire organisaties, *civil society* actoren en culturele instellingen die met Oekraïne werken, en is tijdens het schrijven van dit rapport in het bijzonder betrokken bij initiatieven rondom de wederopbouw van Oekraïne. Een andere netwerkorganisatie in Nederland is de *Stichting Platform Samenwerking Nederland-Oekraïne (SPSN-O)*. *SPSN-O* “beoogt versterking van de onderlinge betrekkingen en samenwerking op zakelijk terrein tussen Nederland en Oekraïne”, coördineert humanitaire hulp aan Oekraïne en gaf tot 2019 het gedrukte Oekraïne Magazine uit.⁷ Ten slotte is er bijvoorbeeld de *Opora Foundation* die beleidsonderzoek doet naar onder meer ontheemde Oekraïners in Nederland en daarmee “de brug tussen ontheemde gemeenschappen en de Nederlandse overheidsinstellingen en ngo’s” wil vormen – ook ondersteunt *Opora* ontheemde Oekraïners in Nederland met bijvoorbeeld een Telegramkanaal.⁸

---

5 *Ukrainians in the Netherlands Foundation*, “[About us](#)”.

6 [Oekraïense Gemeenschap in Nederland](#).

7 [Stichting Platform Samenwerking Nederland - Oekraïne; Stichting Platform Samenwerking Nederland-Oekraïne \(SPSN-O\)](#), LinkedIn.

8 *OPORA Foundation*, “[Who we are](#)”; “[Опора: українці в Нідерландах](#)” [*Opora: Oekraïners in Nederland*], Telegram.

Hulporganisaties

Rond de Oekraïense gemeenschap zijn bijzonder veel hulporganisaties actief. Sommige daarvan worden voornamelijk geleid door Nederlanders die een band met Oekraïne hebben, bij andere zijn ook Oekraïners actief in het bestuur.⁹ De gemene deler van al deze organisaties is dat ze hulp bieden aan Oekraïne, wat vele al deden voorafgaand aan de Russische invasie van Oekraïne. Sinds 24 februari 2022 zijn er ook nieuwe organisaties bijgekomen en is het werk van de verschillende al bestaande organisaties opgeschaald.

Een van de grotere organisaties die al langer actief is in Nederland is *Stichting Spoetik*, een humanitaire organisatie uit Vlaardingen die sinds 1993 hulp brengt en verscheidende projecten opzet in Oekraïne.¹⁰ *Spoetnik* bestaat uit vrijwilligers en werkt samen met verschillende (humanitaire) organisaties in Nederland en Oekraïne. Een andere organisatie die ook al dertig jaar hulpgoederen naar Oekraïne stuurt is de *Stichting Holland-Oekraïne*, met een focus op hulp aan medische instellingen, sociale diensten en scholen.¹¹ Afgelopen jaar zijn er ook veel nieuwe hulporganisaties opgericht die geld ophalen en hulp voor Oekraïne coördineren. Voorbeelden daarvan zijn de *Netherlands for Ukraine Foundation (NL4UA)*, *Lifeline Ukraine* en *Nederland helpt Oekraïne*.¹²

Daarnaast zijn er ook verschillende hulporganisaties voor Oekraïne in Nederland actief die vanuit een Christelijke inslag werken. Zo ondersteunt *Stichting Onderlinge Zorg Oekraïne* “vanuit bijbels perspectief de geestelijke en materiële nood van de allerarmsten in Oekraïne”, wil *Stichting OEKROE* “vanuit het Evangelie hulp en hoop bieden aan jeugd in Oost-Europa”,¹³ en ondersteunt *Stichting OGO* gereformeerde scholen in Oost-Europa.¹⁴ De focus van deze laatste twee organisaties op hulp voor kinderen komt ook terug bij andere niet-christelijke organisaties. *Stichting Breath Care for Kids* heeft bijvoorbeeld huizen in Oekraïne en andere Midden- en Oost-Europese landen waar kinderen

---

9 De hulporganisaties in dit hoofdstuk betreffen organisaties die zich concreet op Oekraïne richten. Uiteraard zijn er ook veel andere en doorgaans grotere hulporganisaties die hulp ophalen voor Oekraïne en de opvang van Oekraïense ontheemden in Nederland ondersteunen, zoals bijvoorbeeld Vluchtelingenwerk, het Rode Kruis en Giro555.

10 Stichting Spoetnik, “[Stichting Spoetnik - even voorstellen](#)”.

11 [Stichting Holland Oekraïne](#).

12 [Netherlands for Ukraine Foundation](#); [Lifeline Ukraine](#); [Nederland helpt Oekraïne](#).

13 [Stichting Oekroe](#).

14 [Stichting OGO](#).

in uitzichtloze situaties kunnen wonen. Stichting *CHOE* helpt ouderloze kinderen en jongeren in Oekraïne sinds 1994 in samenwerking met regionale partners.¹⁵ Stichting *Humanitaire Hulp Kinderen Oekraïne* onderneemt projecten voor kinderen in Oekraïne sinds 1992.¹⁶ Stichting *Timea* ondersteunt jonge vrouwen die opgroeiden in een kindertehuis in Oekraïne.¹⁷ En *Parents2* ondersteunt Oekraïense ouders met kinderen die een beperking hebben.¹⁸

Weekendscholen

In Nederland zijn verschillende Oekraïense weekendscholen actief. Een aantal daarvan is opgericht door de *Ukrainians in the Netherlands Foundation* en wordt ook ondersteund door deze organisatie, zoals de weekendscholen in Amsterdam, Utrecht, Groningen, Eindhoven, Rotterdam en Haarlem.¹⁹ Daarnaast is er de Oekraïense weekendschool *Wesselka* die in 2011 als eerste Oekraïense weekendschool is opgericht door *Ukrainians in the Netherlands* met ondersteuning van de Oekraïense ambassade in Nederland.²⁰ In het afgelopen jaar zijn ook drie nieuwe weekendscholen geopend door *Ukrainians in the Netherlands*: in Oegstgeest, Zoetermeer en Almere. Ten slotte is er een creatieve school voor Oekraïense kinderen in Rotterdam.²¹ Het curriculum bestaat voornamelijk uit lessen over de Oekraïense taal en cultuur.

Online kanalen

Kanalen en groepen op sociale media als Telegram en Facebook zijn belangrijke online ontmoetingsplaatsen voor Oekraïners in Nederland, zo ook voor de verschillende respondenten die deelgenomen hebben aan dit onderzoek. Er waren al verschillende online kanalen actief waar Oekraïners elkaar ontmoeten voorafgaand aan de Russische invasie. Dat aantal is sindsdien fors toegenomen. Van de in totaal 160 kanalen die zijn meegenomen in de analyse zijn er 102 nieuwe kanalen bijgekomen sinds 24 februari 2022.

---

15 [Stichting CHOE](#).

16 [Humanitaire hulp kinderen Oekraïne](#).

17 [Stichting Timea](#).

18 [Parents2](#).

19 *Ukrainians in the Netherlands Foundation*, "[Community](#)".

20 *Embassy of Ukraine in the Kingdom of the Netherlands*, "[The Ukrainian school «Veselka» opened its doors to the pupils](#)", 4 juni 2011.

21 [Українська творча школа](#) [Oekraïense creatieve school].

Figuur 2 In 2022 is een grote toename te zien in het aantal online kanalen of groepen dat opgericht is voor Oekraïners in Nederland

De allergrootste groepen met tienduizenden leden bestaan uit twee categorieën. De eerste categorie betreft algemene groepen voor Oekraïners in Nederland, zoals de Facebookgroep *НІДЕРЛАНДИ UA NL Українська діаспора - дошка оголошень*²² met meer dan 43.000 leden, de *Українці в Нідерландах (Ukrainians In The Netherlands) ♥* groep op Facebook met meer dan 28.000 leden, en de *Українці в Нідерландах (Oekraïners in Nederland)* Facebookgroep met 21.300 leden. De tweede categorie bestaat uit groepen die in het teken staan van de hulp voor Oekraïense ontheemden. Zo is er de *Помощь Украинцам в Нідерландах*²³ groep op Facebook met 31.600 leden, de *Oekraïne vluchtelingen NL* groep waar 30.200 mensen aan deelnemen op Facebook, en de *Допомога Українцям у Нідерландах / Hulp aan Oekraïners in Nederland* Facebookgroep waar 11.100 mensen lid van zijn.

Ook zijn er verschillende kleinere groepen voor Oekraïners met duizenden leden, die zich zowel op Oekraïners in heel Nederland als op Oekraïners in de grote steden richten. Zo is er bijvoorbeeld een *УКРАЇНЦІ в Den Haag*²⁴ groep op Facebook met 3300 mensen en een *Ukrainians in Rotterdam/Українці в Роттердамі* groep op Facebook met 2400 leden. De kleinste groepen met enkele honderden mensen richten zich voornamelijk op specifieke thema's en kleinere steden. Zo is er een Telegramgroep voor *Help Animals UA in NL*, een Facebookgroep voor *Українці Гронінгену*,²⁵ en een Facebookgroep voor *Батьки Українських підлітків в Нідерландах – Oekraïense tieners in Nederland*.

22 Vertaling vanuit het Oekraïens: "NEDERLAND UA NL Oekraïense diaspora – prikbord"

23 Vertaling vanuit het Russisch: "Hulp aan Oekraïners in Nederland"

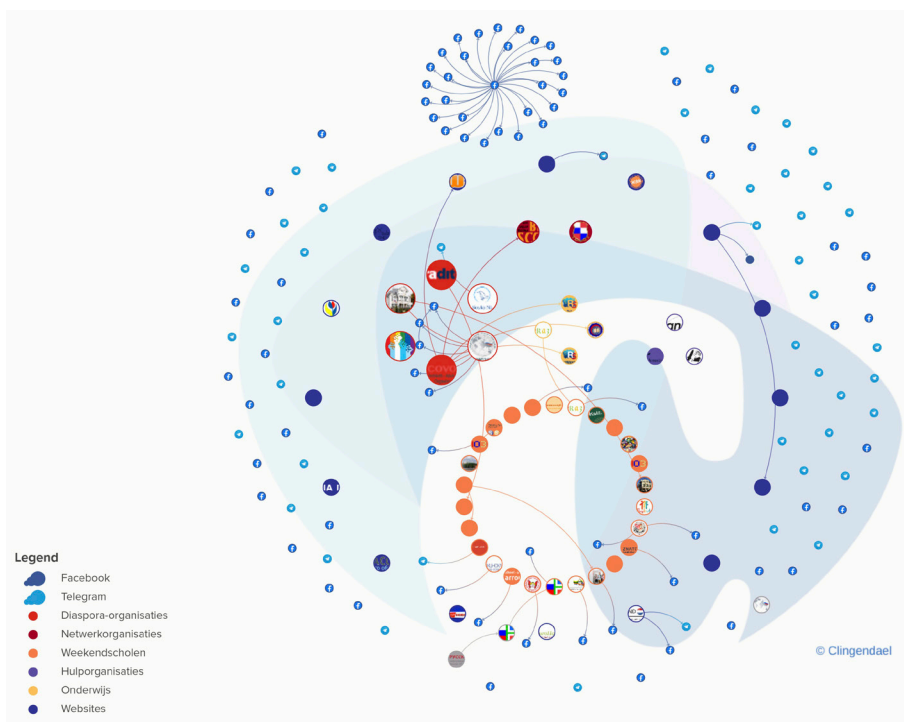
24 Vertaling vanuit het Oekraïens: "Oekraïners in Den Haag"

25 Vertaling vanuit het Oekraïens: "Oekraïners in Groningen"

De Russische gemeenschap

Diasporaorganisaties

Figuur 3 Een overzicht van het Russische diasporalandschap in Nederland. Klik op de figuur voor een interactief overzicht. De informatie in dit Kumu-overzicht is gebaseerd op wat de verschillende organisaties zelf vermelden op hun websites.

Binnen de Russische gemeenschap in Nederland (voor zover die bestaat, waarover meer in het volgende hoofdstuk) zijn verschillende grote diaspora-organisaties actief. Een daarvan onderhoudt nauwe betrekkingen met de Russische overheid, de ander voert juist fel oppositie tegen de regering in Moskou. Ook is er een vereniging die verschillende culturele en taalkundige initiatieven ontplooit, en een vereniging van Russischtaligen in Nederland.

De *Coördinerende Raad van Russische Landgenoten in Nederland (KSORS: Координационный Совет Российских Соотечественников в Нидерландах)* is een naar

eigen zeggen “niet-politieke, openbare, niet-gouvernementele gemeenschap”.²⁶ Deze organisatie is opgericht in 2007 onder auspiciën van de Russische ambassade in Nederland, met als insteek dat de ambassade als gelijkwaardige deelnemer hierin zou bijdragen en een richtinggevende rol heeft in de activiteiten van de organisatie.²⁷ Tijdens de zogeheten Landenconferentie van KSORS in Den Haag afgelopen jaar opende bijvoorbeeld de Russische ambassadeur in Nederland de bijeenkomst.²⁸ KSORS is de tweede opgerichte coördinerende raad binnen de *Wereldcoördinerende Raad van Russische landgenoten die in het buitenland wonen (Всемирный координационный совет российских соотечественников, проживающих за рубежом)* in Europa.²⁹ Het “rossijskii” (российский) in de naam duidt op “statelijk Russisch”, in tegenstelling tot etnisch Russisch, “roesskii” (русский). De Nederlandse *Coördinerende Raad* richt zich op “het behoud van de moedertaal, cultuur en tradities van Russische landgenoten die in Nederland wonen, en draagt bij aan het versterken van het wederzijds begrip tussen de volkeren van Rusland en Nederland”.³⁰ Zo organiseert KSORS bijvoorbeeld samen met weekendscholen en met steun van de Russische ambassade in Nederland nieuwjaarsvieringen,³¹ brengt de organisatie directies van Russische weekendscholen bij elkaar om onderlinge samenwerking te

---

26 Координационный Совет Российских Соотечественников в Нидерландах [Coördinerende Raad van Russische Landgenoten in Nederland], “[О Совете](#)” [Over de raad].

27 Andrey Poskakuhin, “[В Нидерландах создан Совет российских соотечественников](#)” [In Nederland is een Raad van Russische landgenoten opgericht], RIA Novosti, 10 februari 2007.

28 Координационный Совет Российских Соотечественников в Нидерландах [Coördinerende Raad van Russische Landgenoten in Nederland], “[В Гааге прошла XV Страновая Конференция Российских Соотечественников проживающих в Нидерландах](#)” [In Den Haag vond de 15e Landenconferentie van Russische landgenoten die verblijven Nederland], n.d.

29 Poskakuhin, “In Nederland is een Raad van Russische landgenoten opgericht”, RIA Novosti; Всемирный координационный совет российских соотечественников, проживающих за рубежом Официальное интернет-представительство [Wereldcoördinerende Raad van Russische landgenoten die in het buitenland wonen], “[Нидерланды](#)” [Nederland].

30 Координационный Совет Российских Соотечественников в Нидерландах [Coördinerende Raad van Russische Landgenoten in Nederland], “Over de Raad”.

31 Координационный Совет Российских Соотечественников в Нидерландах [Coördinerende Raad van Russische Landgenoten in Nederland], “[Русские школы выходного дня в Нидерландах отпраздновали наступающий 2023 Новый год!](#)” [Russische weekendscholen in Nederland vierden het komende nieuwjaar 2023!], n.d.

bevorderen,³² en stelde het een brief op die ouders naar basisscholen kunnen sturen om te vragen aan docenten gevoelig om te gaan met discussies over de oorlog in de klas.³³

FreeRussiaNL is een “grassroots community van Russisch-sprekende inwoners en burgers van Nederland” die opgericht is in 2021 tijdens protesten in Rusland tegen de arrestatie van de Russische oppositiefouticus Aleksej Navalny. Het doel van de organisatie is om democratie, mensenrechten en de rechtsstaat te bevorderen en om de Russischtalige gemeenschap die deze waarden deelt bij elkaar te brengen.³⁴ *FreeRussiaNL* organiseert demonstraties waarbij de Russische invasie van Oekraïne veroordeeld wordt, zamelt geld in voor humanitaire hulp aan Oekraïne en aan de Oekraïense ontheemden in Nederland, organiseert solidariteitsbijeenkomsten voor Oekraïne, en helpt Russische journalisten en activisten om Rusland te verlaten.³⁵ Ook heeft de organisatie bijvoorbeeld de Nederlandse regering opgeroepen om tot “een genuanceerd immigratiebeleid voor de Russische burgers die onder de voortdurende mobilisatie in Rusland vallen” te komen. De activiteiten van *FreeRussiaNL* zijn door een commissie van het Russische parlement, de Doema, tot ongewenst bestempeld.³⁶ Bestuursleden van *FreeRussiaNL* hebben ook een nieuwe stichting opgericht met vergelijkbare doelstellingen: *Soyka NL*.³⁷

Een andere Russische diasporaorganisatie is vereniging COVOR. Deze vereniging is in 2007 opgericht als de *Coördinerende Raad van Verenigde Organisaties van Russische Landgenoten in Nederland* (*Координационный совет объединенных организаций российских соотечественников в Нидерландах*) en staat vermeld in de

---

32 Координационный Совет Российских Соотечественников в Нидерландах [Coördinerende Raad van Russische Landgenoten in Nederland], “[Круглый стол для руководителей русских школ Нидерландов прошёл в ЦРДД “Мозаика” в Амстерфорте](#)” [Een rondetafel voor schoolleiders van Russische scholen in Nederland werd gehouden in het Centrum voor de Ontwikkeling van Tweetalige Kinderen “Mozaika” in Amersfoort], n.d.

33 Координационный Совет Российских Соотечественников в Нидерландах [Coördinerende Raad van Russische Landgenoten in Nederland], “[Письмо в образовательные учреждения](#)” [Brief aan onderwijsinstellingen], n.d.

34 [Free Russia NL](#).

35 [Free Russia NL](#).

36 The State Duma, “[The State Duma Commission completed its investigation into 30 foreign NGOs and other structures from unfriendly countries](#)”, 23 november 2023.

37 [Stichting Soyka NL](#), LinkedIn.

catalogus van de *Roesskii Mir* stichting.³⁸ Net als KSORS heeft deze vereniging het naar statelijk Russisch verwijzende “rossijskii” in de naam. Hoewel COVOR eerder vermeldde een “non-profitorganisatie” te zijn die “werken met jongeren, consolidatie van landgenoten, en popularisering van de Russische taal en cultuur” als doel heeft, vermeldt COVOR inmiddels niet meer nadrukkelijk dat zij zich alleen met Rusland bezighoudt op haar website.³⁹ Zo organiseert de vereniging bijvoorbeeld een initiatief waar Oekraïense vluchtelingen koken voor buurtbewoners.⁴⁰ Wel staat Rusland in het bijzonder centraal in de andere projecten van COVOR: de *Blinibioscoop* in Rotterdam draait films “met betrekking tot Rusland en de overige post-Sovjetstaten”, ook ontplooit de vereniging initiatieven over de Russische taal in Europa en heeft het een nieuwswebsite voor Russischtalige burgers.⁴¹

Ten slotte is er ook een vereniging van Russischtaligen in Nederland, *Traditia*, die is opgericht met als doel de Russische taal, cultuur en Slavische tradities hier te behouden en populair te maken.⁴² Deze vereniging organiseert evenementen en heeft sinds 2009 een Russische school.⁴³

Hulporganisaties

In tegenstelling tot het Oekraïense diasporalandschap zijn er maar weinig hulporganisaties actief. Zo is er bijvoorbeeld de *Stichting Democratische Media Rusland*, die onafhankelijke media in “het geografische gebied van de voormalige Sovjetunie en met name de Russische Federatie” stimuleert.⁴⁴ *Friedensstimme* steunt evangelisten in Rusland en de landen eromheen.⁴⁵ Ook is er de *Stichting*

38 Координационный совет объединенных организаций российских соотечественников в Нидерландах [Coördinerende Raad van Verenigde Organisaties van Russische Landgenoten in Nederland] “[О нас](#)” [Over ons], 19 mei 2010 via Archive.org; Russkiy Mir, “[КООРДИНАЦИОННЫЙ СОВЕТ ОБЪЕДИНЁННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ РОССИЙСКИХ СООТЕЧЕСТВЕННИКОВ В НИДЕРЛАНДАХ](#)” [COÖRDINERENDE RAAD VAN VERENIGDE ORGANISATIES VAN RUSSISCHE LANDGENOTEN IN NEDERLAND].

39 Координационный совет объединенных организаций российских соотечественников в Нидерландах [Coördinerende Raad van Verenigde Organisaties van Russische Landgenoten in Nederland] “[О нас](#)” [Over ons], 19 mei 2010 via Archive.org; COVOR, “[О нас](#)” [Over ons].

40 Smakelijk in de buurt, “[Over het project](#)”.

41 COVOR, “[Проекты](#)” [Projecten].

42 Traditia, “[Кто мы | Wie zijn wij](#)”.

43 Traditia, “[Wat is Umnitza | Что такое Умница?](#)”.

44 [Stichting Democratische Media Rusland](#).

45 Friedensstimme, “[Wat doen wij](#)”.

Rusland Direct, die sinds 1996 kinderen in Rusland ondersteunt zodat ze een beter leven kunnen krijgen, maar als gevolg van de oorlog zijn alle activiteiten en bezoeken aan Rusland van de stichting stilgelegd.⁴⁶

Weekendscholen voor kinderen

Verspreid over Nederland zijn verschillende weekendscholen actief, waar kinderen met een Russische achtergrond buiten de schooluren les krijgen in onder meer de Russische taal. Deze zijn niet alleen in de grotere steden in de Randstad gevestigd, maar ook in de rest van het land van Groningen tot Apeldoorn, Eindhoven en Maastricht. Op de Russische weekendscholen staat doorgaans taalles centraal, maar is vaak ook aandacht voor lessen over Rusland. Zo worden op de *Russische school №1* in Amsterdam onder meer lessen over de literatuur, geschiedenis en aardrijkskunde van Rusland gegeven, en staat op de Russische school van Stichting Znatoki in Almere “ontwikkeling en uitbreiding van de kennis in de Russische literatuur, geschiedenis en cultuur” centraal.⁴⁷

Verschiede Russische weekendscholen in Nederland onderhouden (al dan niet indirect) contact met de Russische ambassade in Nederland. Zo ondersteunt de Russische ambassade de bovengenoemde nieuwjaarsvieringen en hebben verschillende weekendscholen in 2020 en 2022 schoolboeken cadeau gekregen uit Rusland via de *Coördinerende Raad (KSORS)*, met ondersteuning van de Russische Ambassade in Nederland.⁴⁸

Daar staat tegenover dat er ook onafhankelijke weekendscholen zijn in Nederland die niks met “Russische propaganda” te maken willen hebben, en juist zijn opgericht omdat kinderen op andere weekendscholen die sterk op Rusland gericht zijn “geheersenspoeld” zouden worden, aldus een vertegenwoordiger van een onafhankelijke weekendschool.

---

46 Rusland direct, “[Over ons](#)”.

47 Русская школа №1 имени Сергея Овсянникова [Russische School nr. 1 vernoemd naar Sergei Ovsyannikov], “[О нас](#)” [Over ons]; Znatoki Russische School, “[Russische school in Almere](#)”.

48 Координационный Совет Российских Соотечественников в Нидерландах [Coördinerende Raad van Russische Landgenoten in Nederland], “[Русские школы выходного дня в Нидерландах получили в 2022 году учебники в дар от России](#)” [Russische weekendscholen in Nederland ontvingen in 2022 een donatie van schoolboeken uit Rusland], n.d.; Координационный Совет Российских Соотечественников в Нидерландах [Coördinerende Raad van Russische Landgenoten in Nederland], “[Русские школы выходного дня в Нидерландах получили учебники в дар от России](#)”, n.d.

Online kanalen

Ook voor Russen in Nederland zijn online kanalen een belangrijke ontmoetingsplek. Ondanks dat er onder veel geïnterviewden in dit onderzoek weinig behoefte bestaat om elkaar te ontmoeten, nemen velen van hen wel deel aan online groepen op Facebook en Telegram. Bij de grootste groepen en kanalen op deze sociale media is de insteek om Russen en Russischtaligen in Nederland bij elkaar te brengen.

Zo brengt de grootste groep met 42.000 leden op Facebook *НИДЕРЛАНДЫ Амстердам Роттердам Гаага Утрехт Эйндховен Тилбург Алмере*⁴⁹ Russen uit verschillende steden samen. Andere grote groepen op Facebook zijn *Голландия. Клomпы в руки. (Новости, обсуждения, реклама)*,⁵⁰ met 31.000 leden, *Russians in holland - Русские в голландии - Russen in Nederland* waar 23.000 mensen in zitten, en *Русскоязычные объявления в Голландии (Нидерландах)*⁵¹ met 19.000 leden.

Kleinere groepen met duizenden leden per stuk hebben uiteenlopende redenen en doelstellingen. Zo is er een groep voor vrienden maken en daten *Знакомства в Нидерландах*⁵² (10.000 leden), voor vrouwen in Nederland *Девочки в Голландии*⁵³ (8000), Russischtalige moeders in Nederland *Русскоязычные мамы в Нидерландах* (4700) en voor *Русскоязычные в Гааге | Russian speakers in the Hague / Den Haag* (1200). De nog kleinere groepen en kanalen met enkele honderden deelnemers zijn vooral groepen voor Russen in verschillende steden, zoals *Русскоязычные в Лейдене | Russian speakers in Leiden* (331 leden) en vrouwen in Limburg *Девочки в Лимбурге (NL)*⁵⁴ (723). Ook zijn er groepen voor specifieke thema's zoals motorrijden, boulderen en fotografie op Telegram.

---

49 Vertaald vanuit het Russisch: "Amsterdam Rotterdam Den Haag Utrecht Eindhoven Tilburg Almere"

50 Vertaald vanuit het Russisch: "Holland. Klompen in de hand. (Nieuws, opleiding, reclame)."

51 Vertaald vanuit het Russisch: "Russisch sprekende advertenties in Holland (Nederland)"

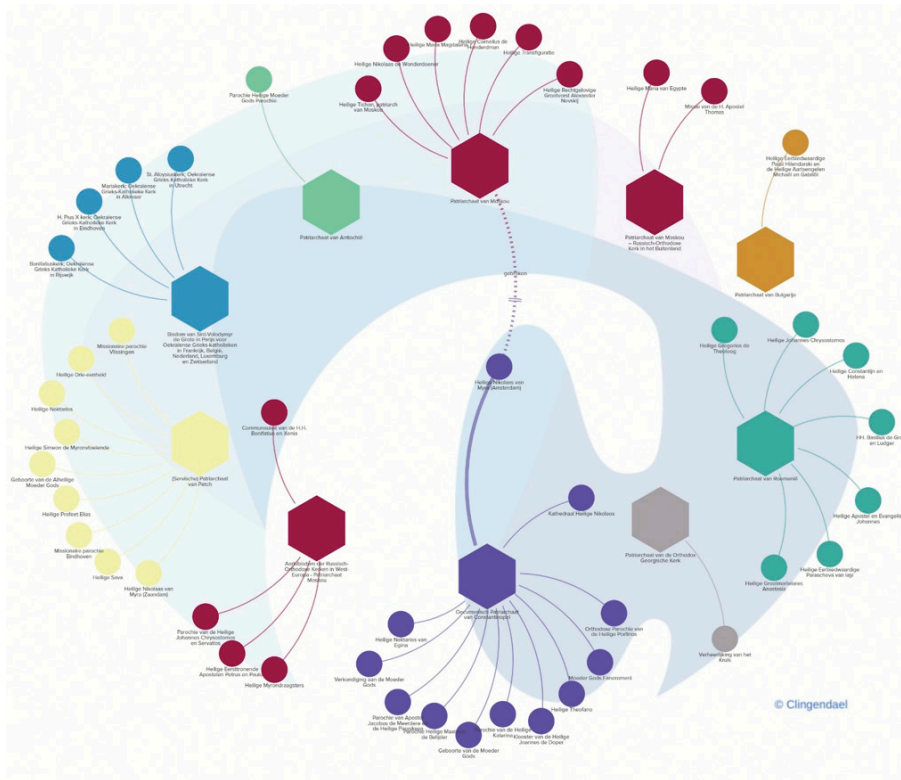
52 Vertaald vanuit het Russisch: "Kennismaking in Nederland"

53 Vertaald vanuit het Russisch: "Meisjes in Nederland"

54 Vertaald vanuit het Russisch: "Meisjes in Limburg"

Kerkgemeenschappen

Figuur 4 Een overzicht van Orthodoxe en Grieks-Katholieke kerken in Nederland. Klik op de figuur voor een interactief overzicht. De informatie in dit Kumu-overzicht is gebaseerd op wat de verschillende organisaties zelf vermelden op hun websites.⁵⁵

- Legend**
- Oecumenisch Patriarchaat van Constantinopel
  - Bisdom van Sint-Volodymyr de Grote in Parijs
  - Patriarchaat van Antiochië
  - Patriarchaat van Moskou
  - Patriarchaat van Moskou – Russisch-Orthodoxe Kerk in het Buitenland
  - Aartsbisdom der Russisch-Orthodoxe Kerken in West-Europa - Patri (Servische) Patriarchaat van Petch
  - Patriarchaat van Roemenië
  - Patriarchaat van Bulgarije

55 Het overzicht van Orthodoxe kerken in Nederland is gebaseerd op dat van de Stichting Orthodoxe Kerk in Nederland. Zie: Stichting Orthodoxe Kerk in Nederland - vertegenwoordiging van de Orthodoxe Bisschoppenconferentie in de Benelux, [“Orthodoxe parochies en kloosters in Nederland”](#), geraadpleegd op 3 maart 2023.

Kerken zijn een belangrijke ontmoetingsplaats voor religieuze Oekraïners en Russen in Nederland. Met name de Orthodoxe kerken (waarvan er 35 in Nederland zijn die tot 7 bisdommen behoren) en Oekraïens Grieks-katholieke (waarvan er 4 in Nederland zijn) zijn daarbij van belang.

Binnen de Orthodoxe kerken valt een onderscheid te maken tussen de patriarchaten waartoe deze kerken behoren, waarbij de belangrijkste voor dit onderzoek het *Oecumenisch Patriarchaat van Constantinopel* en het *Patriarchaat van Moskou* zijn. In het Kumu-figuur hierboven is een overzicht gemaakt van de verschillende relevante kerkgemeenschappen in Nederland en bijbehorende structuren.

Daarbij is het belangrijk om te benadrukken dat de communie van met name de Orthodoxe kerken een grote mate van diversiteit kent. Zowel Russen als Oekraïners als vele andere nationaliteiten bezoeken de diensten van deze gemeenschappen, blijkt ook uit interviews met twee vertegenwoordigers van Orthodoxe kerken. De Russische invasie van 24 februari 2022 heeft ervoor gezorgd dat bij een aantal Russisch Orthodoxe kerken Oekraïense kerkgangers zijn vertrokken, bijvoorbeeld omdat deze kerken geen afstand namen van de Russische patriarch Kirill. In Orthodoxe kerkdiensten is de naam van de patriarch bij elke dienst te horen, dus kerken die geen afstand van hem nemen noemen Kirill nog bij naam. Daar staat tegenover dat ook verschillende Oekraïense vluchtelingen zich hebben aangesloten bij Orthodoxe kerken.

Ook bij de Orthodoxe kerk in Amsterdam (Orthodoxe Parochie van de Heilige Nikolaas van Myra) is de samenstelling van de communie afgelopen jaar veranderd. Deze kerk is groot in het nieuws geweest toen deze verhuisde van het patriarchaat van Moskou naar het patriarchaat van Constantinopel, nadat de kerk onder druk is gezet door de aartsbisschop van het patriarchaat van Moskou en de Russische ambassade in Den Haag.⁵⁶ Deze verhuizing in Amsterdam naar een ander patriarchaat staat symbool voor de ontwikkeling waarbij Orthodoxe kerken zich wel afkeren van Moskou, maar niet van het Orthodox Christendom.⁵⁷

---

56 Raam op Rusland, "[Orthodoxe kerk Amsterdam breekt met patriarchaat Moskou](#)", 13 maart 2022.

57 Voor een uitgebreidere uitleg over de dynamiek binnen het Orthodoxe Christendom, de steun van de Russische Orthodoxe Kerk voor de Russische invasie van Oekraïne, de autocefalie van de Oekraïense Orthodoxe Kerk, en meer, zie: Ksenia Luchenko, "[Why the Russian Orthodox Church Supports the War in Ukraine](#)", *Carnegie Politika*, 31 januari 2023; Alfons Brüning, "[Afscheiding van Moskou, of toch niet?](#)", *Platform Oosters Christendom*, 9 juni 2022; Alfons Brüning, "[Nu toch geen eenheid, maar 'kerkvervolgingen'? Nieuwe ontwikkelingen bij de Orthodoxe kerk in Oekraïne](#)", *Platform Oosters Christendom*, 10 januari 2023.

Organisaties voor beide gemeenschappen

De belangrijkste organisatie in Nederland die zowel de Russische als Oekraïense gemeenschappen bedient en niet zozeer specifiek deel uitmaakt van één van beide gemeenschappen is de *Stichting Sovjet Ereveld* in Leusden. Dit is een belangrijke organisatie voor zowel de Oekraïense als Russische gemeenschap, alsook mensen uit andere landen van de voormalige Sovjet-Unie. Op het *Ereveld* liggen 865 Sovjetsoldaten uit de toenmalige Sovjet-Unie begraven en wordt de herinnering aan hen levend gehouden.⁵⁸ Ook organiseert de stichting een jaarlijkse herdenking op 9 mei,⁵⁹ de dag waarop de overwinning op Nazi-Duitsland in verschillende voormalige Sovjetlanden gevierd wordt. Rusland herdenkt dit op 9 mei, in Oekraïne heeft Zelensky het voorstel gedaan om deze herdenking voortaan op 8 mei te houden.⁶⁰ Het *Sovjet Ereveld* wordt gerund door een Nederlander en heeft verschillende sponsors en partners, uiteenlopend van fondsen, gemeentes en ministeries tot de ambassades van Oekraïne en Rusland in Nederland.⁶¹

Ook zijn er verschillende informele ontmoetingsplekken in Nederland waar zowel Oekraïners als Russen naartoe gaan, waarbij te denken valt aan restaurants, supermarkten en culturele aangelegenheden. Omdat er veel van zulke gelegenheden zijn, maar deze niet uitsluitend op de Oekraïense en/of Russische gemeenschappen gericht zijn (en daarmee de grens tussen welke plekken hier wel en niet toe behoren lastig te trekken is), is hier geen overzicht van opgenomen in dit hoofdstuk. Wel zijn er een aantal concrete voorbeelden te noemen, zoals de *SMAK foodstore* en het Georgische restaurant *Suhumi* in Den Haag, supermarkten zoals *Bogatir* in Rotterdam, *Klein Rusland* in Amersfoort en *Slavjanski Dvor* in Utrecht, en culturele evenementen zoals het concert van de Oekraïense band *Okean Elzy* in de AFAS Live in maart dit jaar.⁶²

---

58 Stichting Sovjet Ereveld, "[Het Ereveld](#)".

59 Stichting Sovjet Ereveld, "[Jaarlijkse herdenking einde oorlog Sovjet-Unie](#)".

60 Nicolas Camut, "Zelensky moves to change Ukraine's WWII Victory Day in jab at Russia", Politico EU, 8 mei 2023.

61 Stichting Sovjet Ereveld, "[Sponsors en partners](#)".

62 [SMAK: food store](#), Facebook; [Suhumi Georgian Homemade Food](#), "[Suhumi restaurant](#)"; [Bogatir](#), "[Over ons](#)"; [Klein Rusland](#); [Slavjanski Dvor Russische & Oosteuropese supermarkt](#), "[Welkom - Добро Пожаловать](#)"; AFAS Live, "[Okean Elzy](#)".

Conclusie

Voor zowel Oekraïners als Russen in Nederland bestaat een divers diasporalandschap met diaspora-organisaties en netwerkorganisaties in de kern. Bij beide gemeenschappen werkt de meest in het oog springende diaspora-organisatie samen met de ambassade van het desbetreffende moederland. Ook kennen beide groepen een wijdverspreid online landschap van kanalen, pagina's en groepen op Telegram en Facebook.

Het grote verschil tussen beide gemeenschappen, is dat het Oekraïense diasporalandschap vele hulporganisaties kent die veelal als *grass-roots* organisatie zijn opgezet, waarvan er een hoop ook voor de Russische invasie van 2022 bestonden en actief waren. In het Russische diasporalandschap bestaan daarentegen slechts enkele hulporganisaties. Een ander belangrijk verschil zit in de weekendscholen: voor Oekraïense kinderen bestaan een aantal van zulke scholen die opgericht zijn door de *Ukrainians in the Netherlands Foundation* of onder auspiciën van de ambassade. Voor Russische kinderen bestaan tientallen weekendscholen in Nederland, waarvan verschillende via de *Coördinerende Raad van Russische Landgenoten in Nederland* activiteiten ondernemen met de Russische ambassade en bijvoorbeeld lesboeken ontvangen uit Rusland.

Kerken zijn een belangrijke plek waar zowel (gelovige) Oekraïners als Russen komen, waarbij voor de Orthodoxe kerken geldt dat de parochie waartoe deze behoort van belang is voor de kerkgangers. Ook het *Sovjet Ereveld* in Leusden en informele ontmoetingsplekken zoals restaurants zijn plekken waar mensen uit beide gemeenschappen komen.

Tot slot is er een groot verschil tussen Oekraïners en Russen in hoeverre zij participeren binnen dit diasporalandschap, waarover meer volgt in het volgende hoofdstuk. Terwijl de Oekraïense geïnterviewden in dit onderzoek actief deelnemen aan de organisaties en naar ontmoetingsplekken gaan, geldt dit nauwelijks voor de geïnterviewde Russen.

2 Interviews met leden van de Oekraïense en Russische gemeenschappen

Inleiding

Op 1 januari 2021 woonden er ongeveer 21.000 mensen met een Oekraïense herkomst, en ruim 35.000 mensen met een Russische herkomst in Nederland.⁶³ Beide groepen zijn relatief klein vergeleken met andere migrantengemeenschappen. Ter vergelijking: het aantal Nederlanders met een Marokkaanse (419.000) en Turkse (431.000) herkomst is vele malen groter.⁶⁴ Vanwege de vluchtelingenstroom in 2022 is het aantal Oekraïners in Nederland sterk toegenomen: begin mei 2023 waren er 92.530 geregistreerde vluchtelingen in ons land.⁶⁵ In het afgelopen jaar hebben 590 Russische vluchtelingen asiel aangevraagd.⁶⁶

Het tweede onderdeel van dit rapport is volledig gestoeld op diepte-interviews die zijn gehouden met individuen met een Oekraïense of Russische achtergrond in Nederland. De respondenten zijn allen op z'n minst een jaar (en meestal langer) woonachtig in Nederland en hebben een beeld kunnen vormen van het diasporalandschap, het Nederlandse beleid en het diasporabeleid uit Kyiv of Moskou. Gevluchte Oekraïners en Russen sinds 24 februari 2022 zijn niet voor dit onderzoek geïnterviewd, voornamelijk omdat zij pas vrij recent in Nederland wonen en het doel van deze studie is om een beeld te schetsen van de al hier gevestigde gemeenschappen. In de gesprekken met de geïnterviewde Oekraïners en Russen zijn vier algemene thema's uitgediept:

---

63 CBS, [21 duizend inwoners met Oekraïense herkomst \(cbs.nl\)](#).

64 CBS, [hoeveel inwoners hebben een herkomst buiten Nederland \(cbs.nl\)](#).

65 Rijksoverheid, "[Cijfers opvang vluchtelingen uit Oekraïne in Nederland](#)", geraadpleegd op 10 maart 2023.

66 RTL Nieuws, "[Russische asielzoekers in Nederland onzeker over uitzetting](#)", geraadpleegd op 3 maart 2023.

- Hoe identificeren de geïnterviewden zichzelf? Welke factoren spelen een rol bij hun zelfidentificatie?
- In welke netwerken rondom de 'eigen gemeenschap' zijn de geïnterviewden actief?
- Hoe is de verhouding tussen de geïnterviewde en de verschillende groepen waar hij/zij mee te maken kan krijgen (Oekraïense/Russische/overig deel van Nederland)? Hoe waardeert de geïnterviewde het engagement van de Oekraïense of de Russische overheid met zijn/haar gemeenschap?
- Hoe kijkt de geïnterviewde aan tegen het Nederlands beleid dat voor hem/haarzelf of zijn/haar gemeenschap wordt gevoerd?

Om deze vragen te beantwoorden zijn er gesprekken gevoerd met 12 Oekraïense en 19 Russische respondenten. De interviews hebben plaatsgevonden tussen augustus 2022 en februari 2023. De Oekraïense respondenten vormen een goede afspiegeling van de Oekraïense gemeenschap in Nederland op basis van leeftijd, geslacht, migratiegeschiedenis en hun voormalige regio in Oekraïne. Het bleek in de praktijk ook betrekkelijk eenvoudig om Oekraïense respondenten te vinden voor dit onderzoek.

Wat betreft de Russische respondenten valt ten eerste op dat vele potentiële geïnterviewden niet aan het onderzoek wilden deelnemen. Ten tweede zijn er vrijwel geen Russische respondenten die actief zijn in een van de diasporaorganisaties die samenwerkt of contact onderhoudt met de Russische ambassade, met uitzondering van bepaalde Russisch-orthodoxe kerken. Dat laatste betekent dat er mogelijk een blinde vlek is in de groep van Russische respondenten, maar het kan er ook op duiden dat de overgrote meerderheid simpelweg niet georganiseerd is.

Een verantwoording over de wervingsstrategie, de totstandkoming van het interview-schema is te vinden in de methodologieparagraaf op pagina 12. Het overzicht van een aantal demografische kenmerken van de geïnterviewden en het volledige interviewschema zijn te vinden in de annex.

Het doel van de interviews is om algemene trends te signaleren en te duiden. Het vervolg van dit hoofdstuk doet verslag van die algemene trends.

Grote verschillen in identiteitsbeleving van Oekraïners en Russen in Nederland

De Oekraïense respondenten voelen zonder uitzondering een sterke band met hun thuisland en kijken met een overwegend positieve blik naar Oekraïne. Voor de Russische invasie op 24 februari bezochten de meeste respondenten hun thuisland meerdere keren per jaar, op een aantal uitzonderingen na. Velen van hen beschouwen Nederland daarnaast ook als hun thuisland: het feit dat zij warme gevoelens ervaren voor Oekraïne belemmert hen dus niet om Nederland ook als hun echte ‘thuis’ te ervaren.

Het lijkt wel zo te zijn dat een langer verblijf in Nederland het beeld van Oekraïne als een ‘thuis’ doet vervagen. Zo stelt een Oekraïense man tussen de 40 en 50, die al meer dan 20 jaar in Nederland woont: “Nederland is thuis: teruggaan naar Oekraïne voelt als teruggaan naar je moederland, maar niet thuiskomen.” Een Oekraïense man tussen de 20 en 30 jaar uit de provincie Utrecht verwoordt het perspectief zoals dat voor de meeste respondenten geldt: “Mijn stad in de provincie Utrecht is thuis, maar ook Oekraïne voelt als thuis. Ik ging voor de oorlog 3 keer per jaar terug.”⁶⁷

De respondenten met een Russische achtergrond hebben een uiterst gecompliceerde relatie met Rusland. Velen van hen zijn stille, en in enkele gevallen openlijke, tegenstanders van de regering Poetin, en van haar militaire agressie jegens Oekraïne. Tegelijkertijd blijven zij Rusland beschouwen als hun moederland, en kijken zij met warmte terug op hun jeugd, en voelen ze vaak een sterke band met hun familie en vrienden die zijn achtergebleven.

Een vrouw van tussen de 30 en 40 jaar zegt er het volgende over: “Als ik aan Rusland denk, denk ik niet aan slechte dingen zoals politiek. Ik denk aan mijn vrienden, ouders, Moskou, aan de mooie herinneringen die ik aan mijn jeugd heb. Mijn huidige met Rusland relatie is pijnlijk.” Een andere vrouw (60-70 jaar) heeft eveneens een moeilijke relatie met Rusland: “Het blijft mijn moederland. Ik heb nachtmerries over wat daar gebeurt en over de oorlog. De oorlog was echt een

---

⁶⁷ In de citaten van dit hoofdstuk zijn concrete aanknopingspunten zoals steden geredigeerd naar algemenere referenties, om zo herleidbaarheid te voorkomen en de anonimiteit van de geïnterviewden te beschermen.

schok voor iedereen. (...) Maar het blijft mijn moederland en mijn familie woont daar – ik heb veel emoties over wat daar gebeurt.”

Er is een groot verschil tussen de Oekraïense en Russische respondenten in dit onderzoek. De Oekraïners hebben, in zekere zin, een ongecompliceerde identiteitsbeleving: zij voelen een zeer warme band met hun moederland en zijn zeer patriottistisch. Rusland lijkt door zijn agressieve optreden sinds 2013, en vooral sinds februari 2022, de identificatie van de Oekraïners in dit onderzoek met hun thuisland sterk vergroot te hebben. Het aloude adagium dat een externe vijand gemeenschappen samenbindt lijkt hier op te gaan. De Russen daarentegen hinken op verschillende gedachten wanneer zij denken aan Rusland. De nostalgie, familie en vrienden roepen warme gevoelens op, maar vanwege de politieke koers van de Poetin-regering is het voor de meeste respondenten onmogelijk om onverdeeld positief te zijn. De Russische respondenten lijken in een identitair niemandsland te verkeren: sommigen verzwijgen in het openbaar zelfs Russisch te zijn, terwijl het ook in veel gevallen gecompliceerd blijkt aansluiting te vinden met de Nederlandse samenleving.

‘Bestaan’ de Oekraïense en Russische gemeenschappen in Nederland?

Het verschil in identiteitsbeleving tussen beide groepen komt ook tot uiting in de wijze waarop zij zich organiseren. Een groot deel van de Oekraïense respondenten stelt actief op zoek te zijn naar contact met andere Oekraïners. Een Oekraïense man uit Noord-Holland vertelt bijvoorbeeld dat de gemeenschap ook al vrij groot was voor de oorlog en “iedereen hielp elkaar online, ook al waren we verspreid over verschillende steden”. Een Oekraïense man uit de provincie Utrecht vertelt met overtuiging: “Ja. Er is een actieve gemeenschap en er is een diaspora”.

Verschillende respondenten betogen dus dat de gemeenschap bestaat. Maar van uniformiteit is geen sprake. Zo deelt een Oekraïense man die al meer dan twintig jaar in Nederland woont dat “er niet één centrum is, de gemeenschap is gedecentraliseerd. Er is weinig contact tussen organisaties en netwerken van Oekraïners en de Nederlandse overheid”. Ook een andere man stelt dat de gemeenschap niet bepaald verenigd is: “Er is geen enkel centrum dat de activiteiten coördineert: iedere organisatie en groep werkt vanuit zichzelf.”

Wel is er de wil tot samenwerking tussen de verschillende clusters binnen de gemeenschap en staan zij er doorgaans voor open om contact met elkaar te

hebben. Bovendien merken sommige respondenten op dat de Oekraïners in Nederland sinds de invasie van 24 februari 2022 veel sterker zijn georganiseerd dan daarvoor. Er zijn allerlei lokale initiatieven om te demonstreren tegen de oorlog, of om hulpgoederen naar Oekraïne te sturen. Het lijkt er echter volgens de respondenten vooral op dat de komst van de vele Oekraïense ontheemden ervoor heeft gezorgd dat de Oekraïners in Nederland zich beter organiseren: “De ambassade is veel actiever na 24 februari. (...) Er zijn veel meer mensen die aan de evenementen deelnemen na de komst van de vluchtelingen. Ook wordt er steeds meer georganiseerd door Oekraïners die in Nederland wonen, ten behoeve van de vluchtelingen” (vrouw, 20-30 jaar).

Er is daarentegen ook een groep respondenten die vanwege allerlei redenen niet actief is binnen de Oekraïense gemeenschap. Een veelgehoord argument is dat de betreffende respondenten hun eigen integratie in de Nederlandse samenleving willen bevorderen: “Toen ik hier aankwam heb ik me bewust buiten de gemeenschappen van ex-Sovjet-landen gehouden. Als je naar West-Europa gaat heb je namelijk een andere, lagere, status als je uit een ex-Sovjet-land komt, vergeleken met andere Oost-Europese landen. Daarnaast wilde ik niet alleen maar Russisch meer spreken”, vertelt een Oekraïense man die inmiddels vijf jaar in Nederland woont. Daarnaast noemden de respondenten vaak praktische redenen: evenementen waren te ver weg, de data pasten niet in hun agenda, etc.

De *Ukrainians in the Netherlands Foundation* speelt volgens veel respondenten een hoofdrol in de Oekraïense gemeenschap. Zij noemen verder de Grieks-Katholieke kerk (waar sommige atheïstische respondenten ook heen gaan, slechts om andere Oekraïners te ontmoeten), Oekraïense scholen zoals *Dzherelo* in Amsterdam, de Oekraïense ambassade in Den Haag, een Oekraïense boekenclub, chatgroepen voor regio's als bijvoorbeeld Twente, groepen voor doelgroepen als vrouwen en hulporganisaties, *Open Door Ukraine*, en algemenere organisaties zoals het *Oranjefonds*. Slechts een enkeling kent nauwelijks organisaties.

De Russen in Nederland zijn volgens de Russische respondenten veel zwakker georganiseerd dan de Oekraïners. Velen ontkennen dat er überhaupt een ‘Russische gemeenschap’ in Nederland bestaat. Zo vertelt een Russische vrouw die een paar jaar in Nederland woont dat ze zich geen onderdeel van de Russische gemeenschap voelt “want ik denk dat we helemaal geen sterke gemeenschap hebben”. Ook verschillende andere respondenten die al veel langer in Nederland wonen bevestigen dit beeld.

Veel van de Russische respondenten kiezen er bewust voor geen contact te zoeken met andere Russen in Nederland. Een aantal respondenten benadrukt dat dit typisch gedrag is voor Russen: zij zijn immers niet voor niks uit hun land vertrokken. Zo vertelt een Russische man uit Noord-Holland die nu meer dan een jaar in Nederland woont: “Russen maken geen diaspora. Toen ik hier kwam heb ik geen enkel aanbod gehad om lid te worden van een organisatie, en ik zou dat ook niet hebben gedaan”. Een andere Russische man die al tien jaar in Nederland woont denkt zelfs dat Russen niet in staat zijn om op een betekenisvolle manier contact met mensen te maken: “Er is iets met Russen waardoor zij geen betekenisvol contact kunnen leggen. Toen ik hier kwam wonen ben ik lid geworden van een aantal Facebookgroepen, maar ik heb ze geblokkeerd vanwege de politieke standpunten van de leden. Ik realiseerde me toen dat het heel moeilijk is om onderdeel te zijn van die gemeenschappen”.

Ook een Russische vrouw die meer dan twintig jaar geleden naar Nederland kwam denkt dat het ontbreken van een Russische gemeenschap met de mentaliteit van Russen te maken heeft: “Een beetje omdat ze individualistisch zijn: (...) er is weinig verbinding horizontaal met elkaar. Niet zo veel verenigingen. In de jaren 90 en eerste jaren van Poetin is er wel de beweging geweest dat mensen bij elkaar kwamen in allerlei groepjes, voor je buurt of bepaalde dingen, ook rondom kerken. Zulke initiatieven worden niet beloond van boven. We moeten denken over hoe dingen gezegd worden – initiatieven zijn gevaarlijk en worden niet beloond of toegelaten”.

Het beeld van de – volgens veel respondenten niet bestaande – Russische gemeenschap dat naar voren komt in de verschillende gesprekken die we voeren, is er een van veel verschillende eilanden die erg gefragmenteerd en autonoom zijn. Er zijn verschillende organisaties, en Russen in Nederland kiezen soms een organisatie uit waarin ze actief participeren, maar een overkoepelende wens om op grotere schaal contact met elkaar te maken lijkt te ontbreken. Daarmee vormt de uit los zand bestaande Russische gemeenschap in Nederland een weerspiegeling van de maatschappij in Rusland.

Het feit dat veel van de respondenten bewust geen andere Russen opzoeken in Nederland, versterkt dit beeld verder. Hierop bestaan een paar belangrijke uitzonderingen; (1) mensen die zich verenigen in de oppositionele hoek, bijvoorbeeld rond *FreeRussiaNL*, (2) groepen die zich verenigen rondom weekenscholen, (3) organisaties die nauwe banden onderhouden met de Russische ambassade in Den Haag, zoals het in hoofdstuk 1 genoemde *KSORS*,

(4) mensen die naar de Orthodoxe kerken in Nederland gaan, (5) mensen die elkaar online weten te vinden in groepen als *Russians in Holland*, *Nashi* [de onzen], *Devoesjki v Gollandii* [Meisjes in Nederland], en, wederom, *FreeRussiaNL*.

Hoewel ook de Russen in Nederland een divers organisatielandschap kennen, bestaat dit vooral uit diasporaorganisaties en weekendscholen en geven veel respondenten aan hier ofwel niet aan mee te doen, ofwel niet van op de hoogte te zijn. Binnen de Oekraïense gemeenschap zijn daarentegen veel meer individuen en kleine groepen die de schouders eronder zetten om zich te organiseren. Ook hiervan kan gezegd worden dat de Oekraïense gemeenschap in Nederland een weerspiegeling is van de Oekraïense maatschappij, waar veel meer dan in Rusland onderling vertrouwen en bereidheid tot samenwerking de boventoon voeren.

De taal als potentiële splijtzwam onder Oekraïners in Nederland

Zoals eerder beschreven kennen de Oekraïners in Nederland een groot gevoel van solidariteit, en zijn zij ondanks hun individuele verschillen verenigd in hun strijd tegen de Russische invasie. De respondenten zien daarom dan ook nauwelijks spanningen in de eigen kring, en al zeker geen manifeste. Er is echter wel een thema dat tot discussies leidt en kan worden beschouwd als een latent conflict: het gebruik van de Russische taal.

Sommigen lijken het Russisch louter als communicatie-instrument te zien. Zij begrijpen niet waarom ze niet én Russisch kunnen spreken én daarnaast een loyale Oekraïner kunnen zijn, zoals deze man van tussen de 30 en de 40 jaar: “Ik denk dat het belangrijk is dat ik een Russischspreekende Oekraïner ben die niet wordt gehersenspoeld door Russische propaganda”. Anderen zien het Russisch als een vehikel van het Russische imperialisme, en eisen daarom van andere Oekraïners dat zij de taal afzweren: “Er zijn veel spanningen, binnen de Oekraïense gemeenschap gaat het met name om het taalvraagstuk. Sommigen kunnen het niet hebben wanneer mensen Russisch spreken, wanneer dit gebeurt loopt het uit de hand”.

Moeizame verhouding tussen Oekraïners en Russen in Nederland

De Oekraïense en Russische geïnterviewden zien dat het ingewikkeld is om na 24 februari 2022 contact te hebben met elkaar. De vijandige relatie tussen Oekraïne en de Russische Federatie wordt geëxporteerd naar de gemeenschappen in Nederland. Die uiterst gespannen verhouding manifesteert zich op verschillende manieren. Een groot deel van de respondenten komt simpelweg, bewust of onbewust, niet meer in contact met Russen in Nederland.

Zo zegt deze man van tussen de 20 en 30 jaar wanneer hem gevraagd wordt of hij contact heeft met Russen: “Niet echt. De Russen lijken stil te zijn nu. Russen in Nederland zijn niet zo raar [radicaal en gestoord] als in Duitsland en gedragen zich normaler. Maar ik geef niks om die Russen – hun lot is zoals het is. Russen die Oekraïne en Oekraïners helpen in Nederland denken nog steeds heel verschillend. Zo zeggen ze bijvoorbeeld vaagjes: *als er maar geen oorlog was – ze onttrekken zich simpelweg aan hun verantwoordelijkheid*”. Met de laatste zin doelt deze respondent op de Russen die weigeren het idee van ‘collectieve schuld’ te omarmen, het idee dat de oorlog in Rusland ook hún oorlog is, en niet alleen die van president Poetin. Veel Oekraïense respondenten kunnen om deze redenen de Russen die in stilte protesteren, maar hun eigen collectieve verantwoordelijkheid daarbij ontkennen, moeilijk verdragen.

Er zijn echter vanuit Oekraïens perspectief weinig spanningen met Russen, simpelweg omdat het contact met Russen in Nederland zeer beperkt is. Initiatieven van de Nederlandse overheid om Oekraïners en Russen te mixen, en bijvoorbeeld aan een dialogotafel te zetten, zullen niet op prijs gesteld worden. Deze respondent, een vrouw van tussen de 40 en 50 jaar, verwoordt het perspectief dat leeft onder vrijwel alle geïnterviewden: “Ik denk dat de Nederlanders een fout maken door Russen en Oekraïners te mixen, en ze allebei als oorlogsslachtoffers te behandelen. In maart was er bijvoorbeeld een initiatief vanuit de Nederlandse overheid waarbij Oekraïense en Russische vrouwen samen bloemen zouden leggen bij een monument. De Nederlanders willen graag vrede stichten tussen Russen en Oekraïners, maar daarvoor is het echt veel te vroeg.”

Vanuit de Russische zijde ziet men ook dat het contact met Oekraïners in Nederland moeizaam verloopt. Dat geldt ook voor de respondenten die tegen de regering van Poetin zijn. Een respondent (vrouw, 30-40) meent dat de situatie tussen haarzelf en Oekraïners “licht ontvlambaar is” omdat de Oekraïners haar

en andere Russen in haar omgeving het gevoel geven dat zij alleen “volgens bepaalde regels Rus mag zijn”. Medelijden uitspreken met Russische soldaten aan het front is bijvoorbeeld uit den boze (“dan word je gelijk gecanceld”). Het debat is volgens haar zeer zwart-wit van aard, en dat “voelt als een onvrijheid, (...) als je van die regels afwijkt ben je gelijk een vijand. Er is geen ruimte voor die nuance, maar daar moeten we, gezien de omstandigheden, mee leven.”

De taalkwestie die een potentiële splijtzwam is binnen de Oekraïense gemeenschap in Nederland, manifesteert zich nog duidelijker in de Oekraïens-Russische verhouding, maar niet in alle gevallen. Een aantal respondenten is vrijwilliger in de Oekraïense vluchtelingenopvang, en rapporteert een gemengde reactie wanneer men de vluchtelingen in het Russisch te woord staat. Een vrouw van tussen de 50 en 60 vertelt bijvoorbeeld: “Sommige Oekraïners willen geen Russisch spreken met Russische vrijwilligers. Het breekt mijn hart, want ik kan er niks aan doen dat ik Russisch ben, maar wil ze wel heel graag helpen.”

Een andere respondent (vrouw, 30-40 jaar) die ook als tolk vrijwilligerswerk doet in de vluchtelingenopvang heeft een tegengestelde ervaring, en denkt zelfs dat de Oekraïners die al langer in Nederland wonen radicaler zijn dan de ontheemden: “De Oekraïense ontheemden hebben geen keuze, en waarderen de hulp die ze krijgen. Er zijn ook veel Oekraïners die geen Oekraïens spreken. Ik ging zelf ook mee met een Oekraïner naar de tandarts. Als je kiespijn hebt maakt het niet uit welke taal je spreekt. Ik zie wel dat Oekraïners die hier al lang wonen radicale meningen hebben en afstand van je proberen te nemen. Van de tientallen vluchtelingen die ik heb geholpen heb ik nooit een slecht woord gehoord”.

De Russische respondenten noemen verder twee plaatsen waar de spanningen met Oekraïners zich manifesteren: willekeurig op straat en in online groepen. Een vrouw van tussen de 30 en 40 vertelt over een incident in het openbaar vervoer: “Ik zag een vrouw en een meisje in de trein. Toen ze hoorden dat ik Russisch sprak wendden ze zich meteen van me af. Er zijn veel mensen die tegen me zeggen *je bent een moordenaar, en je familie bestaat uit moordenaars*”. Online worden vaak conflicten over de oorlog en de Oekraïense ontheemden verbaal uitgevochten. Deze jonge vrouw van tussen de 20 en 30 spreekt haar ergernis uit over de ondankbaarheid van sommige Oekraïense vluchtelingen, en verwijt hen radicalisme: “We hebben hoogoplopende discussies in de chats. Sommige Oekraïners willen niet naar een huis in Den Bosch, maar willen in

Amsterdam wonen. (...) Het lijkt er soms op alsof ze alles willen hebben. Ik zag ook dat de Oekraïners in de chats eisen dat de Russen meer gaan protesteren, maar zij snappen niet dat dit geen zin heeft.”

De spanningen manifesteren zich dus op verschillende momenten, en op verschillende plaatsen. Maar in de meeste gevallen ervaren de Russische respondenten geen problemen met Oekraïners in Nederland. Daar zijn grofweg twee redenen voor aan te wijzen. Sommige respondenten zijn een overduidelijke en expliciete tegenstander van het Poetin-regime, en ervaren daardoor minder problemen met Oekraïners. Een vrouw van tussen de 50 en 60 jaar zegt bijvoorbeeld dat alleen Russen die pro-Poetin zijn spanningen en discriminatie ervaren: “Ik heb nooit spanningen gevoeld met iemand. Iedereen werkt samen. Alleen de Russen die pro-Poetin zijn klagen over discriminatie en ervaren spanningen.”

Een andere en meest voorkomende reden is dat de respondent simpelweg geen contact heeft met Oekraïners. Een Russische vrouw van tussen de 40 en 50 kent bijvoorbeeld weinig mensen met een Oekraïense achtergrond, en merkt op dat zij vanuit haar Sovjettijd altijd had geleerd dat Oekraïners en Russen tot dezelfde culturele familie horen: “Er zijn weinig spanningen tussen mijzelf en Oekraïners. Ik ken er ook niet zoveel. Ik ben in de Sovjet Unie opgegroeid – voor mij was het hetzelfde. Oekraïne hoort niet bij Rusland als land, maar wel als een volk dat bijna hetzelfde is als wij met een iets andere geschiedenis en cultuur. Maar hoe haal je het in je hoofd om een ander land aan te vallen?”

Protesteren tegen Poetin?

Een verwijt dat vanuit Oekraïense zijde klinkt, ook bij de geïnterviewden voor dit onderzoek, is dat de Russen in het buitenland veel te weinig actie ondernemen om de regering van Poetin te bestrijden, en ook nu te weinig protesteren tegen de oorlog. Deze man van tussen de 40 en 50 stelt bijvoorbeeld: “Wat bereik je met deze protesten? Poetin gaat niet reageren. Als de Nederlandse regering een anti-Poetin of anti-oorlog demonstratie zou organiseren zou dat een mooie mediastunt zijn en zou ik komen, maar ik denk dat veel Russen bang zouden zijn voor repercussies voor hun familie in Rusland.”

Deze boodschap wordt gedeeld door vrijwel alle geïnterviewden, die in overgrote meerderheid expliciet tegen Poetin en zijn invasie van Oekraïne zijn.

Deze respondent denkt dat de Russen die wél gaan protesteren dat vooral doen voor hun eigen geweten, en vindt bovendien dat de Nederlandse overheid boter op haar hoofd heeft: “Nee, ik denk niet dat protesten in het buitenland helpen of zouden kunnen helpen. Het is belangrijk om te protesteren, maar mensen doen dit vaak voor henzelf. Voor een schoon geweten, dat je jezelf in de spiegel kan aankijken. Maar dit heeft met Rusland praktisch geen zin, geloof ik. (...) Nederland en andere landen hebben zelf hun beleid met Rusland gehad – kijk waar dit toe geleid heeft. Met die andere landen is het precies hetzelfde. Het gebrek aan sterke boodschap en principes bij de Nederlandse overheid vind ik schandelijk” (vrouw, 30-40 jaar).

Een andere vrouw tussen de 40 en 50 meent dat de Russen in het Westen weinig invloed hebben op Poetin, omdat hij er geen groot belang bij heeft hen aan zich te binden: “Ik denk dat Poetin zich niks van de diaspora zou aantrekken – wij hebben geen serieus stemrecht.” De vergelijking die Oekraïners soms maken met de Euromaidan revolutie in 2014 gaat volgens sommige Russische respondenten mank. De bevolking van Oekraïne zou hebben geprotesteerd tegen de zittende regering omdat er een tastbaar alternatief voorhanden was.

Deze respondent (man, 20-30 jaar) meent dat dit voor Rusland niet het geval is: “Mensen met een Europese achtergrond denken dat protesteren helpt. In Rusland werkt dat heel anders: als er geprotesteerd wordt tegen het regime ziet men dat als zwakheid en als een bedreiging voor haar bestaan. De overheid gaat daar heel anders op reageren. Tenzij mensen willen dat ze hun eigen leven opofferen, gaat niks helpen. De Nederlandse overheid kan hier niks tegen doen, maar het zou goed zijn als mensen zouden snappen dat alleen maar protesteren niet werkt. De vergelijking met Maidan is raar, omdat Maidan specifiek gericht was tegen Rusland. Daar bestond de connectie tussen mensen om hun land af te snijden van Rusland. In Rusland is er geen alternatief. Voor Oekraïne en Belarus bestond dat wel. Dat heeft de protesten daar gemotiveerd.”

Protesteren is dus volgens vrijwel alle respondenten met een Russische achtergrond volkomen zinloos. Daar komt bij dat de risico's voor henzelf, en voor hun familie in Rusland, aanzienlijk zijn wanneer zij wél de straat op zouden gaan. Deze vrouw van tussen de 40 en 50 jaar verwoordt in grote lijnen hoe de meeste geïnterviewden erover denken: “De meeste mensen zijn gewoon bang om überhaupt iets van zich te laten horen. (...) Ik zou niemand adviseren deel te nemen aan dit soort politieke acties. (...) Ik heb nog nooit iets op Facebook gezien dat tegen Poetin was, maar dat komt doordat mensen bang zijn. Voor

de mensen in het buitenland is het een heel groot risico om te demonstreren, je krijgt bijvoorbeeld nooit meer een visum en je familie kan nooit meer hier naartoe komen”.

Contact met de Russische of Oekraïense ambassade

Een belangrijke reden dat de Russen in Nederland niet gaan protesteren, is dat zij de harde kant van de diasporapolitiek van het Kremlin vrezen. Maar, tegelijkertijd stellen de meeste geïnterviewden nauwelijks direct contact te hebben met de Russische ambassade: het contact dat er wel is, is van bureaucratische aard om bijvoorbeeld hun paspoort te vernieuwen.

Op de vraag of de Russische overheid meer engagement met de gemeenschap in Nederland zou moeten tonen, antwoordt men terughoudend. Een vrouw van tussen de 40 en 50 zegt bijvoorbeeld het volgende: “De huidige overheid moet heel ver van de gemeenschap blijven”. Een vrouw van tussen 60 en 70 benadrukt het belang van Russische taalscholen en Russische kerken in Nederland: “Ik vind het belangrijk voor kinderen om de Russische taal te leren als zij Russische ouders hebben. En kerken zijn ook goed.” Maar, wanneer zij hoort dat sommige van deze instituten een nauwe band hebben met de Russische ambassade is zij minder overtuigd van haar opvattingen: “Een moeilijke vraag. Als er duidelijk beleid vanuit de ambassade wordt gevoerd, dan vind ik dat jammer en wordt het ingewikkelder.”

De Oekraïense geïnterviewden zijn daarentegen neutraal dan wel positief wat betreft het engagement van de Oekraïense ambassade met de gemeenschap in Nederland. Vele respondenten hebben weinig contact, of menen dat de Oekraïense ambassade een weinig zichtbare rol speelt, zoals deze respondent (man, tussen de 20 en 30 jaar): “Nee, ik had alleen contact met de ambassade tijdens stemmen voor Oekraïense verkiezingen. Ik vertrouw de Oekraïense overheid en zie positieve veranderingen.”

Anderen zien wél dat de ambassade in Nederland een positieve rol speelt en zouden zelfs graag zien dat zij nog actiever wordt: “Ik heb zelf met de ambassade contact gezocht voor financiële steun van scholen in Nederland. De ambassade financierde bijvoorbeeld boeken in het Oekraïens, maar sinds de oorlog uitbrak zegt de ambassade geen geld meer te hebben. Ook zijn er bij een diaspora-organisatie contacten tussen het hoofd van deze organisatie en de ambassade.

De ambassade doet niet genoeg voor de gemeenschap: die zou meer betrokken moeten zijn en meer ondersteuning moeten bieden” (man, tussen de 40 en 50 jaar).

Conclusie

Concluderend is uit de interviews duidelijk geworden dat de Oekraïense respondenten over het algemeen een sterke liefde voelen voor Oekraïne, een grote behoefte voelen om met andere Oekraïners maatschappelijke initiatieven te ontplooiën, en met een mengeling van strijdbaarheid en pijn de ontwikkelingen op het slagveld volgen.

De Russische respondenten hebben een zeer gecompliceerde verhouding met Rusland, willen zich liever, op een aantal uitzondering na, niet met elkaar associëren, en volgen de ontwikkelingen op het slagveld vaak óók met veel pijn. Onder deze laatste groep, en zeker onder de politiek bewuste Russische respondenten, regeert echter vooral de angst. De harde kant van het diasporabeleid intimideert hen zodanig dat zij zich niet politiek durven uit te spreken, terwijl dat wel steeds meer van hen wordt verlangd. Dat maakt dat zij in een precare situatie verkeren, waar zij moeilijk uit zullen geraken.

3 Diasporabeleid

Inleiding

Een volledige analyse van de effecten van diasporapolitiek vereist een scherp inzicht in de interne en externe dynamieken. Dit hoofdstuk richt zich voornamelijk op de 'externe' dimensie van het diasporabeleid van Rusland en Oekraïne: de binnenlandse en geopolitieke situatie van het land dat 'afzender' is van de diasporapolitiek.

Deze situatie is in beide landen de afgelopen drie decennia sterk veranderd, en dat komt tot uiting in de wijze waarop zij het engagement met 'hun' diaspora vormgeven. Het hoofdstuk stoelt op een analyse van belangen: wat zijn de doelen van het diasporabeleid van beide landen, en hoe, en tot op welke hoogte, zijn deze in te passen in hun bredere geopolitieke strategie?

Russische Federatie

Nabije versus verre buitenland

Het Russische engagement met de diaspora dateert formeel van begin jaren '90. Vlak na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie in 1991 werd de grote Russische diaspora die zich in het 'nabije buitenland' bevond een onderwerp van debat. Het 'nabije buitenland' betreft de landen die grenzen aan Rusland, zoals de Baltische staten, Belarus, Oekraïne, landen op de Kaukasus en in Centraal-Azië. De staten die geografisch verder verwijderd zijn van Rusland worden in de Russische beleidstukken aangeduid als het 'verre buitenland', waarbij het in de praktijk voornamelijk gaat om landen in het 'Westen'.

Het debat rondom de Russische diaspora richt zich de laatste decennia afwisselend op het nabije en verre buitenland van Rusland, afhankelijk van de geopolitieke strategie van de Russische regering op dat moment. Het diasporadebat in Rusland van begin jaren '90 werd in eerste instantie gedomineerd door radicaal-rechtse en irredentistische groeperingen (bijv. het *Kongress Roesskich Obsjtsjin*, oftewel het Congres van Russische Gemeenschappen). Zij zagen het Rusland van begin jaren '90 als een 'gespleten natie', en streefden ernaar de Russen in het nabije buitenland, de post-Sovjetruimte, weer naar de Russische

federatie toe te trekken. Deze retoriek werd in de loop der jaren, zij het met een gematigder toon, overgenomen door politieke actoren met een aanzienlijk grotere invloed, zoals de Moskouse burgemeester Joerii Loezjkov.

De diasporathematiek was eind jaren '90 uitgegroeid tot een heet hangijzer in het politieke debat. Aspirant-kandidaten voor het presidentschap konden het zich electoraal niet veroorloven het thema ter zijde te schuiven. In aanloop naar de Staatsdoemaverkiezingen van 1999 en de presidents-verkiezingen van 2000 kwam het campagne team van Boris Jeltsin en Vladimir Poetin daarom met een eigen kijk op het diasporabeleid. Men zag de kracht van de Russische diaspora niet in de hulpbehoevende Russen in het nabije buitenland, maar juist in de Russen die zich hadden gevestigd in het verre buitenland of het Westen. Deze laatste groep kon het moderniserende Rusland voorzien van toegang tot nieuwe kennis en kapitaal en werd gezien als een goede vertegenwoordiger van de Russische natie op internationaal niveau.

Deze nieuwe koers is in lijn met de liberaal-economische politiek die Poetin in zijn eerste presidentiële termijn voerde: hij presenteerde de Russen in het Westen als lichtend voorbeeld voor de bevolking in Rusland. Ook zag deze periode de opkomst van het concept “Roesskii Mir” (oftewel de “Russisch Wereld”) waarmee destijds bedoeld werd op het globale karakter van de Russischtalige gemeenschap buiten Rusland en wat werd vergeleken met *La Francophonie* of *La Hispanidad*. Daar horen ook organisaties zoals de *Wereldcoördinerende Raad van Russische landgenoten die in het buitenland wonen* bij, zoals omschreven in hoofdstuk 1 van dit onderzoek.

Medio jaren 2000 veranderde het politieke landschap in Rusland en in het ‘nabije buitenland’, wat tevens leidde tot een herijking van de diasporapolitiek. De kleurenrevoluties in Georgië (2003), Oekraïne (2004) en Kirgizië (2005) werden als een bedreiging gezien door het steeds autoritairder bewind van Poetin. Het gevolg is dat de regering Poetin weer meer belangstelling toonde voor de diaspora in het nabije buitenland.

In 2010 werd tevens de Federale Wet van 1999 aanzienlijk aangepast met als meest in het oog springende voorbeeld de wijziging van de definitie van compatriotten (landgenoten); waar in 1999 alle voormalige Sovjetburgers als compatriotten werden beschouwd, is dit in 2010 veranderd naar “personen en hun nakomelingen die buiten het grondgebied van de Russische Federatie wonen en in de regel behoren tot volkeren die van oudsher in de Russische Federatie

wonen, alsmede degenen die vrijelijk hebben gekozen voor een geestelijke, culturele en juridische band met de Russische Federatie en wier bloedverwanten in rechtstreekse opgaande lijn voorheen in de Russische Federatie woonden”⁶⁸ Deze herdefiniëring van het begrip ‘compatriot’ leidde tot een breed begrip van landgenoten, waar alle personen die in Rusland, de Sovjet-Unie of het Russische Rijk woonden, en hun nakomelingen, onder vallen.

De Russische overheid presenteert zich sindsdien steeds nadrukkelijker als de hoeder van de mensenrechten van ‘haar’ diaspora. Rusland gebruikte deze ‘beschermersrol’ bijvoorbeeld als rechtvaardiging om het referendum op de Krim van 2014 over aansluiting bij de Russische Federatie te organiseren. Het lot van de diaspora is volgens de logica van het Kremlin een rechtvaardiging om militair in te grijpen, met als meest sprekende recente voorbeeld de Russische invasie van Oekraïne.

Medio jaren 2000, en met name na de speech van Poetin in 2007 op de Veiligheidsconferentie van München, zet de Poetin-regering zich ideologisch steeds meer af tegen het Westen. Uit Poetins redevoeringen spreekt een nostalgie naar het Rusland uit het verleden dat op het internationale toneel een hoofdrol speelt, en de Christelijke tradities en waarden hoog in het vaandel heeft.⁶⁹ De verdere opkomst van dit gedachtegoed leidde paradoxaal genoeg tot het verdwijnen van het woord ‘diaspora’ uit de officiële beleidsstukken van de Russische Federatie.

De Russische minderheden in het nabije buitenland werden voorheen gezien als leden van de Russische diaspora, maar na de jaren 2010 werden ze beschouwd als integraal onderdeel van de “Russische Wereld” of civilisatie. De Russische diasporapolitiek is vanaf dat moment een expliciet onderdeel van het geopolitieke beleid van de Russische Federatie om haar invloed te behouden, herstellen en/of uit te breiden in het gebied van de voormalige Sovjet-Unie. Een recent voorbeeld hoe het Kremlin de diaspora voor geopolitieke doeleinden inzet, is Poetin’s redevoering van 21 februari 2022⁷⁰, waarin hij de volksrepublieken van Loehansk en Donetsk erkent als onafhankelijke

---

68 Boris Jeltsin, “[Федеральный закон от 24.05.1999 г. № 99-ФЗ](#)” [Federale wet van 24.05.1999 No. 99-F3], *Президент России* [President van Rusland], 24 mei 1999.

69 Zie voor een uitgebreidere analyse van Poetins retoriek: Niels Drost en Beatrice de Graaf, “[Putin and the Third Rome](#)”, *Journal of Applied History*, 4(1-2), 28-45, 2022.

70 Vladimir Putin, “[Address by the President of the Russian Federation](#)”, 21 februari 2022.

staten. Hij wijst erop dat de Russischsprekende delen van Oekraïne horen tot het ‘historische Rusland’, presenteert zichzelf als hoeder van de culturele en linguïstische traditie van de Russische minderheid in Oekraïne, en hekelt het vermeende discriminatoire beleid van de regering in Kyiv.

Door de focus op de Russischtalige gemeenschappen in het “nabije buitenland” en de antiwesterse aard van het *Roesskii Mir*-concept die Ruslands huidige diasporabeleid kenmerken, worden in datzelfde beleid de Russischtalige gemeenschappen die in het “verre buitenland” of het Westen wonen aanzienlijk minder tot niet geprioriteerd. Zij die zich willig schikken naar de Westerse mores van hun land van verblijf worden vaak van ‘verraad’ (van de Russische staat, cultuur, ‘Wereld’, etc.) beschuldigd.

Politieke oppositie in het buitenland (bijv. zakenman en politicus Michail Chodorkovskii) wordt er veelal van beticht als Westerse loopjongens te werken die de Russische staat zouden willen schaden. Russische publieke figuren die zich openlijk uitspreken tegenover het Kremlin en zich hebben gevestigd in het Westen lopen, net zoals zogenaamde ‘landverraders’ (vaak overgelopen veiligheidsfunctionarissen), soms een groot risico, getuige de moorden c.q. moordaanslagen op o.a. Boris Berezovskii, Aleksandr Litvinenko, Joelija en Sergej Skripal (die Poetin persoonlijk als “verrader” brandmerkte⁷¹) en Aleksej Navalny (van wie Poetin beweert dat hij door het Westen wordt ingezet om Rusland te bedwingen⁷²). Deze groep wordt vaak gedemoniseerd in de officiële Russische retoriek.

Een andere groep zijn de invloedrijke Russen en hun kinderen die zich, voor het invoeren van persoonlijke sancties na de annexatie van de Krim in 2014 en het uitroepen van de oorlog in Oekraïne in 2022, veelal in het Westen bevonden. Hun postbusfirma’s bevonden of bevinden zich vaak in het Westen waar ook hun vermogens worden beheerd (zo ook in Nederland waar in maart 2022 volgens ramingen van het Financieel Dagblad zo’n 80 miljard aan Russisch vermogen stond geparkeerd).⁷³ Deze specifieke groep Russen is vanwege zijn bevoorrechte positie nauwelijks doelwit van de officiële retoriek van het Kremlin. Enkel worden wel ‘achter de schermen’ onder druk gezet om een deel van hun vermogens

---

71 Dmitry Zhdannikov en Denis Pinchuk, “[Putin calls poisoned ex-spy Skripal a scumbag and traitor](#)”, Reuters, 3 oktober 2018.

72 The Times of India, “[Vladimir Putin accuses West of using Navalny to ‘contain’ Russia](#)”, 14 februari 2021.

73 FD, “[Dagkoers: Zoveel Russisch geld is geparkeerd in Nederland](#)”, 21 maart 2022.

te steken in (projecten van) door de Russische overheid bestuurde niet-gouvernementele organisaties, waaronder organisaties die zich bezighouden met diasporathematiek.⁷⁴

Diaspora-infrastructuur

Vanaf eind jaren 2000 is de Russische Federatie tevens begonnen een institutionele structuur voor de diaspora op te bouwen. De *Wereldcoördinerende Raad van Russische landgenoten die in het buitenland wonen*⁷⁵ (2006), de *Roesskii Mir* stichting⁷⁶ (2007), *Rossotroednitsjestvo*⁷⁷ (2008), en de *Stichting ter Ondersteuning en Bescherming van de Rechten van in het Buitenland Woonachtige Compatriotten*⁷⁸ (2011) zijn de meest zichtbare voorbeelden.

In deze periode zijn tevens het beleid en de belangen van de Russische overheid op het gebied van diër diasporabeleid en die van de Russisch-Orthodoxe Kerk

---

74 Mikhail Suslov, "[Russian World: Russia's Policy towards its Diaspora](#)", *Notes de l'Ifri Russia. Nei. Visions* 103: 1-32, 19 juli 2017.

75 Voor meer over de *Wereldcoördinerende Raad van Russische landgenoten die in het buitenland wonen*, zie hoofdstuk 1 van dit rapport.

76 De *Roesskii Mir*-Stichting is volgens haar doelstelling en het presidentiële decreet aangaande haar oprichting voornamelijk bedoeld als een organisatie voor de wereldwijd bevordering van de Russische taal en cultuur, vergelijkbaar met de Britse *British Council* en het Duitse *Goethe-Institut*. Sommige waarnemers waarschuwen echter dat de stichting als vehikel dient om de Russische soft power en het idee van Rusland als civilisatieel alternatief tegenover het Westen te verspreiden (zie Simons 2015; Popovic et al. 2020; Noack 2021; en Wawrzonek 2021). In het Russisch heeft het woord *mir* meerdere betekenissen; het kan zowel wereld, vrede als gemeenschap betekenen.

77 Het Federale Agentschap voor Zaken aangaande het Gemenebest van Onafhankelijke Staten, Compatriotten woonachtig in het Buitenland en Internationale Humanitaire Samenwerking (oftewel *Rossotroednitsjestvo*) is een autonoom federaal agentschap dat onder de jurisdictie van het Ministerie van Buitenlandse Zaken van de Russische Federatie valt en verantwoordelijk is voor de uitvoering van het Russische diasporabeleid in het buitenland. In het presidentieel decreet over de oprichting van het agentschap worden zijn taken hoofdzakelijk beschreven als het verzorgen van vriendelijke banden ter bevordering van Ruslands economische en politieke belangen in buitenlandse staten. In de realiteit wordt *Rossotroednitsjestvo* ervan beschuldigd pro-Russische sentimenten en protesten aan te wakkeren en te organiseren in Ruslands buurlanden en daarbuiten, bijvoorbeeld in het Westen (zie Simons 2015; en Popovic et al. 2020).

78 De *Stichting ter Ondersteuning en Bescherming van de Rechten van in het Buitenland Woonachtige Compatriotten* werd in 2011 opgezet door het Ministerie van Buitenlandse Zaken van de Russische Federatie en *Rossotroednitsjestvo* om, volgens de doelstelling en het handvest van de stichting, Russische compatriotten woonachtig in het buitenland alsmede organisaties bestaande uit dergelijke individuen bij te staan met rechtsbijstand en andersoortige middelen als diër rechten in het geding komen door discriminatoire wetgeving in landen waar zij woonachtig zijn, met name in de Baltische staten. In 2015 had de stichting 24 centra in 18 landen.

verbonden geraakt. De Russisch-Orthodoxe Kerk werkt voornamelijk samen met het Russische Ministerie van Buitenlandse Zaken en de *Roesskii Mir*-Stichting die beiden het belang van deze samenwerking als ook van het behouden en uitdragen van de Russische spirituele (lees: Orthodox-christelijke) traditie hebben benadrukt in hun externe communicatie.⁷⁹ Dit samenwerkingsverband berust volgens velen op een vorm van wederzijdse belangenbehartiging.⁸⁰

De Russisch-Orthodoxe Kerk draagt bij aan het *Roesskii Mir*-project van de Russische overheid door aan haar parochianen in het buitenland (waaronder Russen, maar ook andere nationaliteiten) een beeld van Rusland als civilisationeel alternatief en bastion van traditioneel-christelijke waarden uit te dragen. De Russische overheid steunt de Russisch-Orthodoxe Kerk door bestaande kerkelijke gebouwen aan te kopen of de bouw van nieuwe kerken te bekostigen en in het levensonderhoud van Russisch-Orthodoxe geestelijken in het buitenland te voorzien.⁸¹

Hiermee versterkt de Russische overheid de positie van de Russisch-Orthodoxe Kerk ten opzichte van rivaliserende Orthodox-christelijke gemeenschappen (bijv. de Oekraïense-Orthodoxe Kerk, maar ook Orthodoxe gemeenschappen die onder patriarchaten zoals het Oecumenisch Patriarchaat van Constantinopel vallen) in de landen waar Russische gemeenschappen gevestigd zijn. De vervlechting van boodschap en belangen van de Russische overheid en de Russisch-Orthodoxe Kerk is te bezien in de bredere trend van desecularisatie van de Russische staat die onder Poetin en de introductie van het concept van de *Roesskii Mir* zijn intrede heeft gedaan.

Mediabeleid

De officiële media- of informatiestrategie van de Russische Federatie t.o.v. van haar compatriotten in het buitenland is gevat in Art. 18 van de “Federale Wet aangaande het Staatsbeleid van de Russische Federatie met Betrekking tot Compatriotten in het Buitenland” (1999).⁸²

---

79 Robert C. Blitt, “[Russia’s Orthodox Foreign Policy: The Growing Influence of the Russian Orthodox Church in Shaping Russia’s Policies Abroad](#)”, *University of Pennsylvania Journal of International Law* 33, no. 2: 363-460, 2011.

80 Genadii Druzenko, “[Geopolitics from the Patriarch: The Heavenly Kingdom Versus the Russian World](#)”, *Russian Politics and Law* 49, no. 1: 65-73, 2011; Alicja Curanović, “Russia’s Mission in the World: The Perspective of the Russian Orthodox Church.” *Problems of Post-Communism* 66, no. 4: 253-267.

81 Blitt, “Russia’s Orthodox Foreign Policy”, 2011.

82 Jeltsin, “Federale wet van 24.05.1999”.

Federale Wet aangaande het Staatsbeleid van de Russische Federatie met Betrekking tot Compatriotten in het Buitenland

1. De Russische Federatie ondersteunt compatriotten bij het verkrijgen en verspreiden van informatie, het gebruik van informatie in het Russisch en in de moedertalen van de volkeren van de Russische Federatie op het grondgebied van de staten van verblijf van compatriotten, bij het creëren van massamedia, en bij het onderhouden en ontwikkelen van informatieve banden tussen de staten van verblijf van compatriotten en de Russische Federatie. (Zoals gewijzigd door federale wet nr. 179-FZ van 23 juli 2010)

De staatsautoriteiten van de Russische Federatie nemen maatregelen om informatie te verspreiden over de uitvoering van het staatsbeleid van de Russische Federatie met betrekking tot landgenoten en over de situatie van compatriotten in de Russische Federatie en in hun staten van verblijf.

2. De Russische Federatie schept de noodzakelijke voorwaarden voor de overdracht van informatie van de Russische Federatie aan compatriotten via televisie- en radio-uitzendingen, de verspreiding van tijdschriften en andere gedrukte publicaties, filmproducten, audio- en videomateriaal, via internet in het Russisch en de moedertalen van compatriotten door maatregelen van interne staatsaard te nemen en internationale verdragen van de Russische Federatie te sluiten. (Zoals gewijzigd door federale wet nr. 179-FZ van 23 juli 2010)

De Russische Federatie zal de Russische massamedia die compatriotten informeren van financiële en logistieke middelen voorzien om deze taak uit te voeren in overeenstemming met de wetgeving van de Russische Federatie.

3. De Russische Federatie verleent steun aan massamedia die eigendom zijn van compatriotten in overeenstemming met de internationale verdragen van de Russische Federatie, de wetgeving van de Russische Federatie en de wetgeving van de staat op wiens grondgebied deze massamedia opereren.

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat de retoriek van de Russischtalige media antiwesters en pro-Russisch van aard is.⁸³ Traditionele Russische staatsmedia in het buitenland kunnen zowel Russisch- als Engelstalig zijn, waarbij de eerste categorie grotendeels bestaat uit omroepen die in Rusland uitzenden en zich op Russischtaligen richten (bijv. *Rossija 24*, *Pervij Kanal*) en de tweede categorie voorbeelden als *RT* (voorheen bekend als *Russia Today*) en *Sputnik News* die ook Engelstalig uitzenden om een bredere doelgroep aan te spreken, omvat.

De invloed van deze Russische staatsmedia is het grootst in landen met een grote Russische of Russischtalige minderheid in Ruslands “nabije buitenland”. Zij proberen de minderheden aldaar wantrouwen ten opzichte van de regeringen in hun landen van verblijf in te boezemen. Daarnaast proberen deze media steun onder de diaspora te verwerven voor het agressieve en irredentistische buitenlandbeleid van de Russische Federatie.⁸⁴

De uitzendmogelijkheden van deze omroepen zijn in Nederland beperkt. Als onderdeel van EU-sancties is het sinds maart 2022 verboden voor *RT* en *Sputnik* om uit te zenden of content te verspreiden binnen de EU.⁸⁵ Wel kan deze blokkade makkelijk omzeild worden met gebruik van een *Virtual Private Network* (VPN). De website van Russischtalige omroepen zoals *Pervij Kanal* (*Het Eerste Kanaal*), die zich op Russischtaligen richten, zijn nog rechtstreeks te benaderen, zonder tussenkomst van een VPN-verbinding. De kans is daarom aanwezig dat (een deel van) de Russische diasporagemeenschap in Nederland in aanraking komt met en zelfs de zienswijze overneemt die gepropageerd wordt door Russische staatsmedia.

---

83 Ulrik Franke, “[War by non-military means: Understanding Russian information warfare](#)”, Swedish Defence Research Agency (FOI) Report FOI-R--4065—SE, 2015; Keir Giles, “[Russia’s Toolkit](#)”, in *The Russian Challenge* (Chatham House Report), bewerkt door Keir Giles, Philip Hanson, Roderic Lyne, James Nixey, James Sherr en Andrew Wood, 40-49 (Londen, VK: Chatham House, 2015); Maria Hellman en Charlotte Wagnsson, “[How Can European States Respond to Russian Information Warfare? An Analytical Framework](#)”, *European Security* 26, no. 2: 153-170, 2017; Christopher Walker, “[The authoritarian threat the hijacking of “soft power”](#)”, *Journal of democracy* 27, no. 1: 49–63, 2016.

84 Stephen Ennis, “[Russia in ‘information war’ with West to win hearts and minds](#)”, *BBC*, September 16, 2022; Walker, “The authoritarian threat”, Hellman en Wagnsson, “How Can European States Respond to Russian Information Warfare?”, 2017.

85 Molly Killeen, “[EU rolls out new sanctions banning RT and Sputnik](#)”, *Euractive*, 2 maart 2022.

Het Russische medialandschap in Nederland kent ook kritische stemmen, bestaande uit onafhankelijke en oppositie-media die onder druk Rusland hebben verlaten en zich (deels) in Nederland hebben gevestigd. Een bekend voorbeeld is de onafhankelijke Russischtalige omroep *TV Rain* (of, in het Russisch, *TV Dozhd*), die in augustus 2021 door het Russische Ministerie van Justitie tot “buitenlands agent” werd verklaard, of de krant *Novaya Gazeta Europe*. In maart 2022 heeft *TV Rain* tijdelijk haar werkzaamheden opgeschort nadat haar website door de Russische autoriteiten geblokkeerd werd vanwege het verspreiden van informatie “die oproep tot extremistische activiteiten, geweld, en met voorbedachten rade valse informatie” aangaande de Russische invasie van Oekraïne.⁸⁶

Vanaf oktober 2022 hervatte *TV Rain* haar online uitzendingen vanuit een nieuwe studio in Amsterdam. Het verhuizen naar Nederland van Russischtalige nieuwszenders die, zoals *TV Rain*, onafhankelijk van de Russische staat opereren, zal in Nederland hoogstwaarschijnlijk in goede aarde vallen bij het deel van de Russische diasporagemeenschap dat ongevoelig is voor het diasporabeleid vanuit Moskou, en kritisch is over de huidige politieke koers van het Kremlin.

Oekraïne

De Oekraïense overheid kent sinds 2004 een formeel beleid voor haar diaspora, verwoord in de Wet “over Oekraïners in het Buitenland”⁸⁷. Het doel van de wet is drieledig: de ontwikkeling van een nationaal bewustzijn van Oekraïners die buiten Oekraïne wonen, het versterken van de banden met het thuisland, en het bevorderen van de terugkeer van Oekraïners naar het thuisland. In het Staatsprogramma voor de Samenwerking met Oekraïners in het Buitenland voor de periode tot 2020 uit 2018 is de doelstelling van het diasporabeleid uitgebreid:

Het doel van het programma is te zorgen voor een verdieping van de samenwerking met Oekraïners in het buitenland door de efficiëntie van het werk van de uitvoerende autoriteiten met Oekraïners in het buitenland en dier publieke organisaties te vergroten, zich te richten op het behoud van de nationale identiteit en te helpen om te voldoen aan de nationale,

---

86 RadioFreeEurope, “[Russia's Popular Dozhd TV Suspends Operations Amid Pressure From Regulator Over War Coverage](#)”, 3 maart 2022.

87 Leonid Kuchma, “[ЗАКОН УКРАЇНИ: Про закордонних українців](#)” [Wet van Oekraïne: Over Oekraïners in het buitenland], *Верховна Рада України* [Verkhovna Rada van Oekraïne], 4 maart 2004.

culturele en linguïstische behoeften van Oekraïners in het buitenland, gebruik te maken van het potentieel van de Oekraïense diaspora om een positief beeld van Oekraïne in de wereld te vormen, de economische belangen van onze staat te bevorderen, groepen die bijdragen aan de verwezenlijking van de belangen van onze staat in het buitenland te vormen, de Oekraïense taal en cultuur te populariseren, en uitgebreide praktische ondersteuning te laten verstrekken door de autoriteiten van de landen van verblijf van Oekraïners in het buitenland voor de verdere integratie van Oekraïne in de Europese gemeenschap.⁸⁸

Het Oekraïense diasporabeleid heeft dus een constant doel door de jaren heen: het versterken dan wel behouden van de transnationale band van Oekraïners in den vreemde, door ervoor te zorgen dat zij zich verbonden blijven voelen met Oekraïne. Dit is een ontwikkeling die niet los is te zien van het moderne proces van natievorming in Oekraïne, dat na 2014 en zeker na 24 februari 2022 in een stroomversnelling lijkt te zijn gekomen.

Het bezitten van een dubbele nationaliteit is verboden in Oekraïne. Daardoor is het noodzakelijk voor de regering in Kyiv een juridische mogelijkheid te bieden voor haar burgers in den vreemde. Oekraïners die zich permanent in het buitenland vestigen kunnen aanspraak maken op de status van “Oekraïner in het buitenland” die door middel van een “Certificaat van een Oekraïner Woonachtig in het Buitenland” (10 jaar geldig met de mogelijkheid van hernieuwing) bevestigd wordt. De aanvraag van een dergelijke status wordt beoordeeld door de Nationale Commissie aangaande Oekraïners in het Buitenland.

De vereisten voor het aanvragen van een dergelijke status zijn, overeenkomstig Art. 3 van de Wet “aangaande Oekraïners in het Buitenland” (2004), als volgt:

- Oekraïense zelfidentificatie;
- Oekraïense etnische afkomst of afkomst uit Oekraïne;
- een schriftelijke aanvraag met betrekking tot de wens om de status van Oekraïner in het buitenland te hebben;

---

88 Volodymyr Groysman, “КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ПОСТАНОВА: Про затвердження Державної програми співпраці із закордонними українцями на період до 2020 року”, [KABINET VAN MINISTERS VAN OEKRAÏNE RESOLUTIE: Betreffende de goedkeuring van het overheidsprogramma voor samenwerking met Oekraïners in het buitenland voor de periode tot 2020], *Verkhovna Rada Ukraini* [Verkhovna Rada van Oekraïne], 10 mei 2018.

- het bereiken van de leeftijd van 16;
- gebrek aan Oekraïens staatsburgerschap.
- Oekraïense etnische afkomst of afkomst uit Oekraïne wordt door de aanvrager bevestigd met relevante documenten of getuigenissen van burgers van Oekraïne, Oekraïners in het buitenland of openbare organisaties van Oekraïners in het buitenland.”

Het Staatsprogramma uit 2018 voegt daar een tweede belangrijke ambitie aan toe, dat anno 2023 niet aan relevantie heeft ingeboet: de bevordering van het imago van Oekraïne binnen de internationale (en vooral Westerse) gemeenschap (en de daarmee gepaard gaande steun aan Oekraïne vanuit diezelfde gemeenschap) en de Oekraïense Euro-Atlantische integratie. In de context van de huidige oorlog zouden als specifieke invulling van deze doelen de versnelde toetreding van Oekraïne tot de EU, het bemachtigen van veiligheidsgaranties van de NAVO en van wapenleveranties vanuit diens leden genoemd kunnen worden.

Oekraïne stelt expliciet dat het zijn diaspora wil inzetten om buitenlandse bevolkingen en overheden wil beïnvloeden ter bevordering van de internationale doelen van Kyiv. De diaspora is dus een belangrijk lobby-instrument voor de Oekraïense regering. De Oekraïense diaspora wordt tevens ingezet als actor in het internationale mediabeleid van Kyiv. Shchyhelska wijst om deze redenen dan ook op het potentieel van de Oekraïense diaspora “om de positie van Oekraïne in de internationale arena te versterken, om te lobbyen voor de verklaarde belangen buitenlandbeleidsbelangen in hun landen van verblijf en binnen internationale organisaties [en] de verbetering van het imago [van Oekraïne] te bevorderen.”⁸⁹ Het potentieel van de Oekraïense diaspora om Westerse overheden en bevolkingen te beïnvloeden en steun te vergaren voor de geopolitieke en economische doelstellingen van Kyiv speelt een sleutelrol in het huidige Oekraïense diasporabeleid.

Een derde ‘driver’ die de ontwikkeling van het Oekraïense diasporabeleid heeft aangejaagd is de bescherming van Oekraïense arbeidsmigranten, vooral in EU-lidstaten. In de jaren 2014-2019 hebben 3.446.793 Oekraïense staatsburgers een verblijfvergunning verkregen binnen de EU (voornamelijk

---

89 Halyna O. Shchyhelska, “[The Ukrainian Diaspora and Its Influence on the Foreign Policy of Host Countries](#)”, *Матеріали XIX Наєкової Конференції ТНТОє ім. І. Поелйоєя* [Handelingen van de XIXe Poeljoei wetenschappelijke conferentie van het TSTOE]: 317, 2016.

voor werk in Polen, Hongarije en Slowakije), waarvan 83% voor betaalde activiteiten.⁹⁰ Oekraïense arbeidsmigranten hebben vaak te maken met slechte arbeids- en levensomstandigheden, een gebrek aan promotiekansen, risico's op de werkplek en woonplaats, evenals onzekerheid over arbeidsvoorwaarden, sociale bescherming, salaris en uitkeringen.⁹¹

Om deze risico's te verminderen en daarmee het welzijn van haar burgers die werkzaam zijn in het buitenland veilig te stellen, zet Oekraïense overheid sinds 2017 (bijv. in het "Staatsmigratiebeleid van Oekraïne voor de periode tot 2025") in op grotere bescherming van de rechten van Oekraïense arbeidsmigranten. Het aantal Oekraïense arbeidsmigranten in Nederland is de afgelopen jaren toegenomen, niet omdat zij hier een werkvergunning hebben verkregen, maar omdat zij door bedrijven uit landen zoals Polen of Litouwen (waar het verkrijgen van dergelijke vergunningen voor Oekraïners eenvoudiger is) naar Nederland gedetacheerd worden.

De Oekraïense arbeiders die door middel van deze constructies in Nederland te werk zijn gesteld betalen vaak werkloosheid- en pensioenpremies in de landen van waaruit zij gedetacheerd worden en zijn daarom slecht in beeld bij de verantwoordelijke Nederlandse instanties zoals gemeenten, de Arbeidsinspectie en de Sociale Verzekeringsbank.⁹² Door de oorlog kunnen zij niet meer naar huis terugkeren, en is hun situatie in Nederland sterk verslechterd; zij komen niet in aanmerking voor accommodatie en leefgeld die bestemd zijn voor hun gevluchte landgenoten en zijn daardoor gedwongen hun werkzaamheden, die vaak onder erbarmelijke omstandigheden uitgevoerd worden, voort te zetten.

Een laatste belangrijke 'driver' achter het Oekraïense diasporabeleid zijn de modernisatie en groei van de Oekraïense economie. Naast het economische belang van overmakingen uit het buitenland door Oekraïense arbeidsmigranten, die in 2019 10,27% van het Oekraïense bruto nationaal product uitmaakten (Dubenko en Kravchuk 2021), wordt de mogelijk positieve invloed van de Oekraïense diaspora op de Oekraïense economie in termen van menselijk

---

90 Lesia Dubenko en Pavlo Kravchuk, "[Ukrainian Labour Migration to the EU State of Play, Challenges and Solutions](#)", *International Centre for Migration Policy Development (ICMPD)*, 2021.

91 Ibid.

92 Sylvana van den Braak en Michelle Salomons en Emiel Woutersen, "[Tienduizenden Oekraïners die voor de oorlog al in Nederland waren, kunnen geen kant meer op](#)", *Trouw*, 15 juni 2022.

kapitaal en investeringsvermogen ook groot ingeschat door de relevante wetgeving.⁹³

De relevante wetgeving noemt in dit opzicht de mogelijkheden tot technologische en economische modernisering die de in het buitenland opgeleide of getrainde Oekraïense staatsburgers of ‘Oekraïners in het buitenland’ met zich mee zouden kunnen brengen. De Oekraïense regering streeft daarom naar remigratie van ‘haar’ arbeidsmigranten. Het is zeer wel denkbaar dat de regering in Kyiv met deze doelstelling in het achterhoofd probeert de culturele verbondenheid van de diaspora met Oekraïne te versterken.

Conclusie

Zowel het Russische als Oekraïense diasporabeleid worden sterk gestuurd door geopolitieke belangen. Rusland zwenkt van een focus op de diaspora in het nabije naar het verre buitenland, afhankelijk van zijn relatie met het Westen en geopolitieke ambities. De Oekraïense ambitie om, onder meer via de diaspora, het imago van Oekraïne in het Westen te verbeteren en, na de Euromaidan-revolutie en de Russische invasies in 2014 en 2022, steun van de NAVO- en EU-landen zeker te stellen, kan vanzelfsprekend niet los worden gezien van de geopolitieke positie waarin het land verkeert.

Voor beide landen is de diaspora een potentieel geopolitiek instrument, dat ook wordt ingezet. De aard van die inzet verschilt anno 2023 sterk. Ruslands vat op de diaspora in het Westen is relatief beperkt, aangezien velen van hen openlijke of (vaak) stille opposanten zijn van het regime in Moskou. Organisaties van ‘verre buitenlanders’ die zich openlijk verzetten tegen de Russische regering,

---

93 Volodymyr Groysman, “[Про затвердження плану заходів щодо забезпечення реінтеграції в суспільство трудових мігрантів і членів їх сімей](#)” [Betreffende de goedkeuring van een actieplan voor de reïntegratie van arbeidsmigranten en hun gezinnen in de samenleving], *Верховна Рада України* [Verkhovna Rada van Oekraïne], 12 april 2017; Volodymyr Groysman, “[Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року](#)” [Betreffende de goedkeuring van de strategie voor het overheidsbeleid inzake migratie van Oekraïne voor de periode tot 2025], *Верховна Рада України* [Verkhovna Rada van Oekraïne], 12 juli 2017; Volodymyr Groysman, “[Про затвердження Державної програми співпраці із закордонними українцями на період до 2020 року](#)” [Betreffende de goedkeuring van het overheidsprogramma voor samenwerking met Oekraïners in het buitenland voor de periode tot 2020], *Верховна Рада України* [Verkhovna Rada van Oekraïne], 10 mei 2018.

of uitgeweken oppositieleden, lopen groot risico te worden bestempeld als 'ongewenst'.⁹⁴ De diaspora in het 'verre buitenland' wordt ofwel genegeerd (als men zich niet openlijk verzet tegen Moskou), ofwel geïntimideerd. De nabije buitenlanders zijn daarentegen doelwit van de Russische soft-power (bijvoorbeeld via de Russische media waarin het Kremlin-narratief wordt gepropageerd), en de bescherming van hun mensenrechten (volgens Moskou) dient vaak als rechtvaardiging voor Russisch militair ingrijpen (*hard-power*).

Oekraïne ziet zijn diaspora in het verre buitenland juist als een goede vertegenwoordiger van de belangen van Kyiv, en onderhoudt goede contacten met prominente Oekraïense organisaties in het Westen. Tegelijkertijd zal de Oekraïense regering zich er rekenschap van geven dat zij de goedopgeleide diasporagemeenschap nodig zal hebben om de eigen economie op te bouwen. Het is daarom onduidelijk in hoeverre Kyiv zal proberen de Oekraïense arbeidsmigranten te 'remigreren', en hun integratie in de Nederlandse samenleving zal stimuleren.

Dezelfde onduidelijkheid is er rondom de Oekraïense ontheemden, die in grote getalen naar andere Europese landen zijn gevlucht. In hoeverre acht de Oekraïense regering het in haar belang dat zij integreren in de landen waar zij worden opgevangen, met het risico dat een groot percentage ook na afloop van de oorlog niet meer wil terugkeren? De kans is aanwezig dat Kyiv deze 'brain-drain' wil voorkomen, en dus de integratie van de ontheemden niet zal stimuleren.

Het is de vraag hoe het diasporabeleid van beide landen zich tijdens, en na afloop van de oorlog in Oekraïne zal ontwikkelen. Het antwoord hangt sterk af van de uitkomst van het conflict, de geopolitieke positie en de binnenlandse situatie van beide landen. Een volwaardige scenario-analyse valt buiten de kaders van dit onderzoek, maar een voorzichtige verwachting kan wel worden uitgesproken: zolang het conflict voortduurt zal de aard van het engagement van zowel Oekraïne als Rusland met de diasporagemeenschappen in het verre buitenland waarschijnlijk niet fundamenteel veranderen. Beide landen hebben dan immers nog steeds dezelfde belangen zoals uiteengezet in dit hoofdstuk.

---

94 Een voorbeeld hiervan is de situatie van *Free Russia NL*, die door de Doema Commissie 'Investigation into Foreign Interference in Russia's Internal Affairs' in november 2022 is bestempeld als 'ongewenst'. Zie: The State Duma, "[The State Duma Commission completed its investigation into 30 foreign NGOs and other structures from unfriendly countries](#)", 23 november 2023.

De schaal van het beleid verandert waarschijnlijk wel: de potentiële komst van meer Russische oppositie naar landen als Nederland zou ertoe kunnen leiden dat Rusland zijn intimidatie-activiteiten zal opschroeven. Kyiv zal de steun voor de Oekraïense oorlogsinspanningen onder de Westerse bevolking willen behouden en waar mogelijk uitbouwen, zeker als vanwege de lengte van het conflict oorlogsmoeheid dreigt in te treden. De Oekraïense diaspora speelt een sleutelrol om deze ambitie te verwezenlijken. Een lange oorlog leidt hoogstwaarschijnlijk tot een intensievere diasporapolitiek.

Conclusie en aanbevelingen

De Oekraïense en Russische gemeenschappen in Nederland zijn op een aantal cruciale punten elkaars tegenpolen. Hoewel er voor zowel Oekraïners als Russen in Nederland verschillende ontmoetingsplekken en organisaties zijn, zoeken de Oekraïners in Nederland elkaar actief op, terwijl de Russen weinig behoefte hebben aan, of zelfs een afkeer hebben van, wijdverspreid contact met hun landgenoten.

Binnen de Oekraïense gemeenschap zijn de onderlinge verhoudingen uitstekend. De Oekraïners die aan dit onderzoek hebben deelgenomen voelen een sterke verbondenheid met Oekraïne, wat ook tot uiting komt in hoe zij naar hun landgenoten in Nederland kijken. De Russen hebben weinig contact met mensen buiten hun persoonlijke kring, en hebben ook een moeizame, gecompliceerde relatie met Rusland.

De verhoudingen tussen de twee groepen verlopen, in de zeldzame gevallen dát er überhaupt sprake is van contact, moeizaam. Oekraïense respondenten en vertegenwoordigers van Oekraïense organisaties spreken ook uit geen behoefte te hebben aan contact met Russen. Zolang de oorlog niet is beëindigd zal deze situatie waarschijnlijk voortduren, en, mede afhankelijk van de afloop van het conflict, ook nog een geruime periode nadat de vrede is gesloten. De enige uitzondering hierop vormen Russen die zich expliciet uitspreken tegen de oorlog en de regering van Poetin, en ook erkennen dat zij als onderdeel van de Russische samenleving mede schuld dragen aan de oorlog.

Het is duidelijk dat de Russen in Nederland die tegenstanders zijn van de regering Poetin zich in een precare positie bevinden. Van hen wordt door de Oekraïners en een deel van de rest van Nederland verlangd dat zij zich uitspreken en gaan protesteren. Tegelijkertijd achten de Russen in Nederland protesteren zinloos. Zij vrezen bovendien niet zonder reden dat hun protest hier zeer negatieve gevolgen kan hebben voor henzelf en hun familie en vrienden in Rusland.

De diasporapolitiek van Oekraïne en Rusland wordt zoals bij de meeste andere staten gedreven door binnenlandse en geopolitieke belangen. Beide staten hebben het motief en de middelen de diaspora in te zetten als instrument om hun doelstellingen op het internationale toneel te behalen.

Met het oog op de complexe situatie waarin de diasporagemeenschappen zich bevinden, doen de onderzoekers de volgende beleidsaanbevelingen:

1. **In tegenstelling tot het gebruikelijke Nederlandse beleid voor gemeenschappen in conflict, moeten de Oekraïense en Russische gemeenschappen op de korte termijn juist niet bij elkaar aan tafel gezet worden.** Met name vanuit de Oekraïense zijde is daar veel weerstand tegen, waardoor een bemiddelende rol van de Nederlandse overheid waarschijnlijk alleen maar averechts zal werken. Wees daarom vooralsnog terughoudend in het bij elkaar brengen van deze gemeenschappen. Ook moet de Nederlandse regering zich niet rijk rekenen tot middelen om verzoening tussen Oekraïners en Russen te bevorderen. De oorlog tussen beide landen heeft een belangrijke culturele component waar Den Haag maar weinig invloed op heeft.
2. **De Nederlandse overheid kan wel apart contact zoeken met Oekraïense en Russische organisaties.** Dat initiatief zou door verschillende organisaties zeer op prijs worden gesteld, en zou ervoor zorgen dat de overheid een vinger aan de pols kan houden van beide groepen. Voor Oekraïners geldt dat de *Ukrainians in the Netherlands Foundation* een belangrijke gesprekspartner is met een breed netwerk binnen de Oekraïense gemeenschap. Voor Russen moet de overheid zich afvragen welke Russen zij wil bereiken. Zo is *FreeRussiaNL* is een organisatie die Russen vertegenwoordigt die verenigd zijn in hun oppositie tegen het Kremlin. De *Coördinerende Raad van Russische Landgenoten in Nederland (KSORS)* onderhoudt juist contact met de Russische ambassade en met verschillende Russische weekendscholen.
3. **Betrek op de langere termijn organisaties die zowel de Oekraïense als Russische gemeenschappen bedienen in de dialoog op overheidsniveau – zodra de tijd daar rijp voor is.** Hoewel Oekraïners en Russen nog niet *on speaking terms* zijn, zal er een punt komen waarop hier wel weer ruimte voor is. Een organisatie zoals het *Sovjet Ereveld* in Leusden is dan bij uitstek geschikt voor een bemiddelende rol. Deze geniet het vertrouwen van zowel Oekraïners als Russen en wordt geleid door een Nederlander. Ook de verschillende kerken behoren tot een mogelijk aanknopingspunt voor dialoog, met oog op de gemengde geloofsgemeenschappen van de verschillende Orthodoxe kerken in Nederland.
4. **Investeer in onafhankelijke weekendscholen die geen banden hebben met de ambassades van deze landen, voor kinderen met een Oekraïense of Russische achtergrond.** In beide gemeenschappen leeft een sterke behoefte om kinderen de moedertaal te leren via gestructureerd onderwijs. Ouders gaan daardoor naar weekendscholen, die in veel gevallen directe of indirecte

banden hebben met de ambassades van de betreffende landen. Met name rondom Russische weekendscholen kan dat onwenselijke situaties opleveren, omdat de Russische overheid hoogstwaarschijnlijk sterke invloed heeft op het lesprogramma. Door in onafhankelijke weekendscholen te investeren kunnen zij een betere positie verwerven ten opzichte van de scholen die nauwe contacten houden met de Russische ambassade. Bovendien heeft de Nederlandse overheid dan ook beter zicht op het lesprogramma. Op de langere termijn kan ook overwogen worden om Oekraïens en Russisch als extracurriculaire vakken op te nemen in het Nederlandse onderwijs, zodat weekendscholen niet langer nodig zijn om in deze behoefte te voldoen.

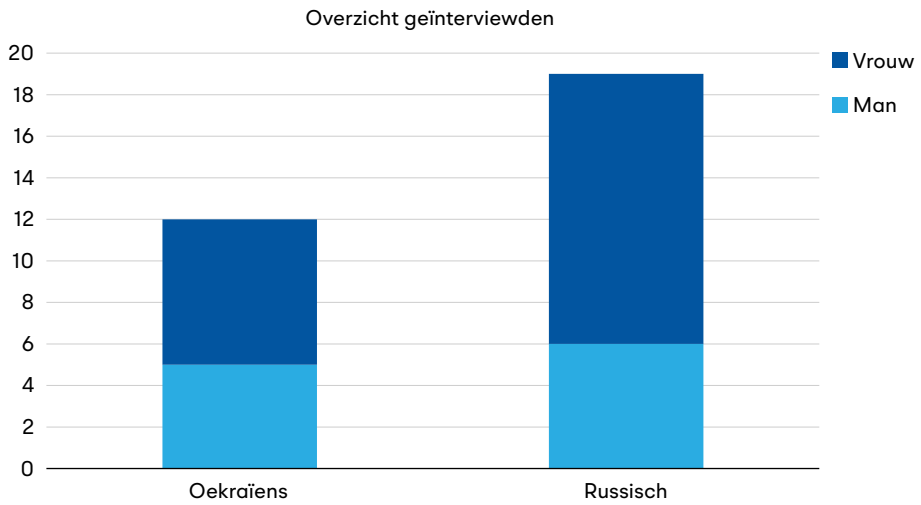
5. **Hou rekening met verschillende scenario's rondom de Russische invasie van Oekraïne. De binnenlandse ontwikkelingen in Oekraïne en Rusland en de veranderende diasporapolitiek van beide landen zullen gevolgen hebben voor Nederland.** De Oekraïense en Russische diasporapolitiek worden gedreven door binnenlandse en geopolitieke belangen. Beide zullen, mogelijk fundamenteel, wijzigen afhankelijk van de uitkomst van de oorlog. Door de ontwikkelingen en de gevolgen voor Nederland doorlopend te monitoren kan het Nederlandse beleid hierop gebaseerd worden.
6. **Peil regelmatig op een representatieve manier hoe de Nederlandse bevolking denkt over het conflict in Oekraïne.** Op dit moment is er behoorlijke steun onder de Nederlandse bevolking voor Oekraïne en de Oekraïners. Als de oorlog langer voortduurt, er meer economische offers van de Nederlandse bevolking worden gevraagd en er meer Oekraïense vluchtelingen naar Nederland komen, is het mogelijk dat grotere delen van Nederland zich tegen de Oekraïense oorlogsinspanningen zullen keren. Tegelijkertijd zal de Oekraïense overheid, gezien haar belangen en expliciet geformuleerde diasporabeleid, de Oekraïense gemeenschap hier blijven stimuleren om de zaak van Kyiv te bepleiten. De kans bestaat dat de spanningen tussen de Oekraïners en het overige deel van Nederland daardoor zullen oplopen. Wat betreft de Russen in Nederland geldt dat zij in een moeilijkere positie zullen komen, naarmate het Russische leger meer en ernstigere wreedheden begaat. De ergernis onder delen van de Nederlandse bevolking dat veel Russen zich nog steeds weigeren uit te spreken (wat waarschijnlijk niet zal veranderen) kan ervoor zorgen dat de spanningen zullen oplopen. Om vroegtijdig maatregelen te kunnen nemen om de effecten van deze toekomstige conflicten te mitigeren, of ze zelfs te voorkomen waar mogelijk, is het essentieel regelmatig te onderzoeken hoe Nederland naar Oekraïne en Rusland kijkt.

7. **Peil daarnaast ook regelmatig op een representatieve manier onder Nederlanders met een Oekraïense achtergrond, de Oekraïense ontheemden en Nederlanders met een Russische achtergrond hoe zij denken over het conflict in Oekraïne en de gevolgen ervan voor hun situatie in Nederland.**
Een representatieve peiling onder de Oekraïners en Russen in Nederland zou een goede aanvulling zijn op het beeld dat uit de diepte-interviews van dit onderzoek komt. Op dit moment worden zij vaak op een niet-representatieve manier gepeild, waardoor het onduidelijk is in hoeverre de resultaten gegeneraliseerd kunnen worden. Een dergelijke peiling zou bijvoorbeeld inzichtelijk maken in hoeverre de Oekraïense ontheemden van plan zijn weer terug te keren naar Oekraïne en onder welke voorwaarden. Daarnaast zouden de trends die uit de interviews in dit onderzoek naar voren zijn gekomen ook kwantitatief getoetst kunnen worden.
8. **Het visumbeleid voor Russen is een splijtzwam tussen de Oekraïners en Russen in Nederland.** Hoewel in beide groepen genuanceerde denkbeelden bestaan, zijn de Oekraïners alles afwegende toch voorstander van een visumstop voor Russen, terwijl de Russen dat als een desastreuze maatregel zien voor hun familie en vrienden die de Russische Federatie willen ontvluchten. Neem de effecten van het visumbeleid voor Russen op de Oekraïense en Russische gemeenschappen daarom mee in de besluitvorming, want ieder besluit zal waarschijnlijk tot een teleurstelling leiden bij een van de twee groepen.

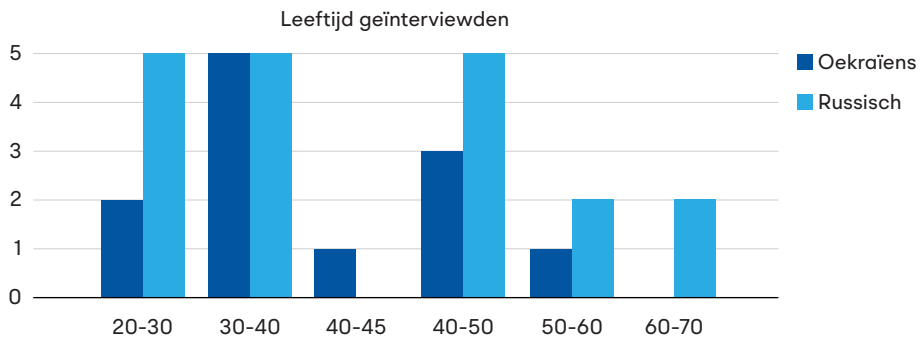
Annex

1.1 Figuren respondenten

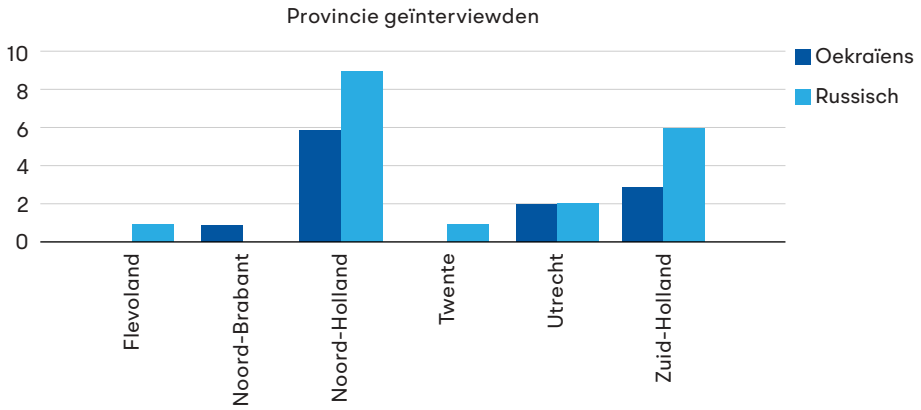
Figuur 1

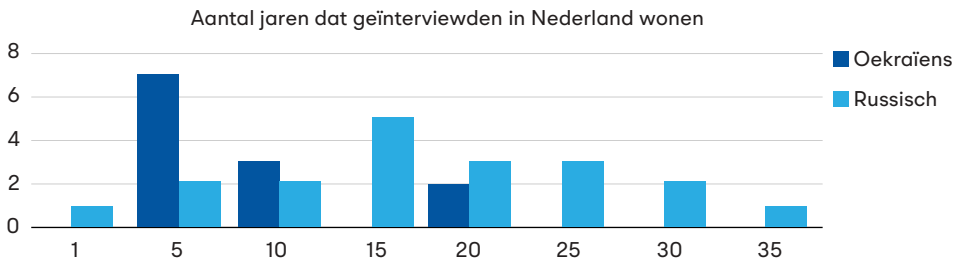
Figuur 2

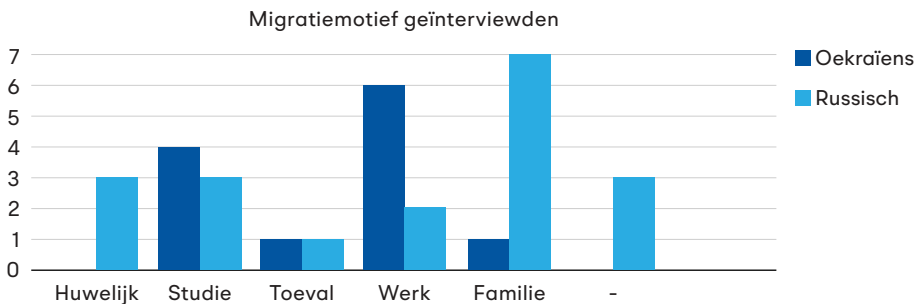
Figuur 3

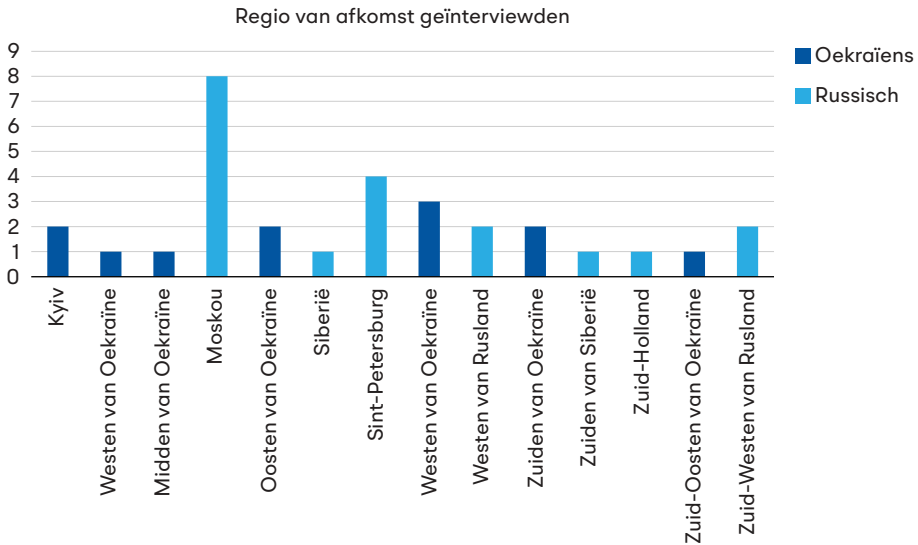
Figuur 4

Figuur 5

Figuur 6

Interviewschema

Interview-schema Oekraïense en Russische gemeenschappen in Nederland

Demografische gegevens

Toelichting: deze gegevens worden gebruikt om uw opvattingen in een bredere context te analyseren, zonder dat te traceren is dat de antwoorden van u afkomstig zijn.

- Geslacht
- Woonplaats
- Opleiding
- Beroep of andere vorm van dagelijkse activiteit (bijvoorbeeld vrijwilligerswerk, zorg voor kinderen/huishouden)
- Leeftijd (eventueel)
- Migratiemotief (eventueel)
- Migratiegeschiedenis
  - Eerste/tweede/derde generatie?
  - Hoe lang in Nederland?

- Hoe kijkt de geïnterviewde aan tegen zijn of haar toekomst in Nederland?
- Waar komt u vandaan? Uit welke regio?

Identiteitsbeleving

- Hoe is de relatie van de geïnterviewde met Rusland en/of Oekraïne?
- Wat beschouwt geïnterviewde als moedertaal?
- In hoeverre is religie belangrijk in het leven van de geïnterviewde?
- In hoeverre ziet de geïnterviewden overeenkomsten en verschillen tussen zijn/haar Russische/Oekraïense identiteitsbeleving en de Nederlandse identiteitsbeleving?

Oekraïense/Russische organisaties en netwerken in Nederland

- Hoeveel contact heeft de geïnterviewde met mensen met een Oekraïense/Russische achtergrond in Nederland? En met mensen met andere achtergronden?
- Is de geïnterviewde een actief lid van, of verbonden met, organisaties en/of netwerken die gecentreerd zijn rond de gemeenschap (bijvoorbeeld: culturele instellingen, taalscholen, politieke organisaties, religieuze organisaties)?
- Welke organisaties en/of netwerken in Nederland zijn volgens de geïnterviewde het belangrijkste voor de gemeenschap? Waarom deze organisaties?
- Ziet de geïnterviewde dat de gemeenschap sterker is georganiseerd sinds 24 februari? Denkt hij/zij dat de vluchtelingenstroom daar invloed op heeft?
- Ziet de geïnterviewde dat er ook individuele initiatieven zijn binnen de gemeenschap om familie of vrienden op te vangen die uit Oekraïne/Rusland zijn gevlucht? Hoe ziet hij/zij de balans tussen de initiatieven op individueel en op organisationeel niveau?
- Hoe schat de geïnterviewde de kans in dat de vluchtelingen zich blijvend in Nederland willen vestigen? Wat is de impact van deze ontwikkeling op de organisatie van de gemeenschap in de toekomst?
- Hoe kijkt de geïnterviewde naar de rol van de Oekraïense/Russische organisaties in Nederland?
- Hoe staan de verschillende organisaties en netwerken in contact met de Nederlandse overheid?

Verhoudingen binnen en tussen de gemeenschappen

- Ziet of ervaart geïnterviewde tegenstellingen of (onderhuidse) spanningen binnen de eigen gemeenschap sinds het uitbreken van de Rusland-Oekraïne oorlog? Zo ja, wat zijn de oorzaken, op welke plaatsen/momenten manifesteren de tegenstellingen en spanningen zich, en zijn er groepen of individuen die de polarisatie aanjagen?
- Ziet geïnterviewde tegenstellingen of (onderhuidse) spanningen tussen de Oekraïense en Russische gemeenschap sinds het uitbreken van de Rusland-Oekraïne oorlog? Zo ja, wat zijn de oorzaken, op welke plaatsen/momenten manifesteren de tegenstellingen en spanningen zich, en zijn er groepen of individuen die de polarisatie aanjagen?
- Ziet geïnterviewde tegenstellingen of (onderhuidse) spanningen tussen de eigen gemeenschap en het overige deel van Nederland sinds het uitbreken van de Rusland-Oekraïne oorlog? Zo ja, wat zijn de oorzaken, op welke plaatsen/momenten manifesteren de tegenstellingen en spanningen zich, en zijn er groepen of individuen die de polarisatie aanjagen?
- Zijn er contacten tussen de Russische/Oekraïense overheid en de gemeenschap van de geïnterviewde, en op welke manier krijgen deze vorm?
- Hoe ervaart en waardeert de geïnterviewde de contacten die de Russische/Oekraïense overheid onderhoudt met de gemeenschap, of hem/haar persoonlijk?
- Wat zijn de mogelijkheden voor Nederlandse overheden om spanningen tussen en binnen deze gemeenschappen tegen te gaan?

‘Transnationalisme’

- Ging geïnterviewde voor de oorlog vaak terug naar Rusland/Oekraïne?
- Heeft geïnterviewde veel contact met familie/vrienden in Rusland/Oekraïne? Zo ja, via welk medium? (Whatsapp, VKontakte, Odnaklassniki, Telegram, Signal, telefoon, skype/zoom?)
- Leest geïnterviewde vaak Russische/Oekraïense kranten? Kijkt men vaak naar Russische/Oekraïense tv-zenders? Volgt geïnterviewde vaak online kanalen, zoals op Telegram en YouTube? Kijkt men naar/leest men meer Russische/Oekraïense media dan Nederlandse/Westerse media?

Nederlands beleid

- Hoe denkt de geïnterviewde dat de Nederlandse overheid omgaat en in contact staat met de gemeenschap?
- Wat verwacht de geïnterviewde van de Nederlandse overheid? En is dat meer dan dat de Nederlandse overheid nu doet?
- Bijvoorbeeld: betere bescherming, betere facilitering van de Oekraïense/Russische culturele identiteit
- In hoeverre heeft geïnterviewde vertrouwen in de Nederlandse overheid?
- Welke behoeften heeft geïnterviewde van de Nederlandse overheid?
- Hadden Russen in het buitenland meer moeten protesteren? Had dit meer effect kunnen hebben op Poetin en de oorlog?
- WVTTK?